

Oudere dateringen van woorden uit deel 1 van het EWN

4. daad - dynastie

Jan Luif

1. Inleiding

Deze lijst met oudere dateringen van woorden uit het Etymologisch Woordenboek van het Nederlands (EWN) die met een D beginnen, is op dezelfde wijze opgezet als de drie vorige lijsten ¹. Ik heb vooral gekeken of de tegenwoordig zo overvloedig beschikbare digitale bronnen dateringen voor een woord opleverden die ouder zijn dan de dateringen in het EWN. Ik geef de opzet van de lijst hier kort globaal weer. Voor details verwijs ik naar de inleidingen bij de artikelen met oudere dateringen van A-, B- en C-woorden.

Ik heb ook deze keer veel profijt gehad van de historische woordenboeken van het Nederlands (ONW, VMNW, MNW en WNT), boeken die grotendeels al beschikbaar waren bij het schrijven van het EWN. Die leverden vooral nieuwe dateringen op doordat ik over nieuwere versies ervan kon beschikken en bij het ONW zelfs over een heel nieuw woordenboek. Daarnaast heb ik gebruik gemaakt van andere (deels niet-digitale) bronnen die ook voor het EWN gebruikt zijn: met name oude woordenboeken, het Supplement op het Middelnederlandsch Handwoordenboek en de tekstbestanden op de cd-rom Middelnederlands (met name MNW-R en MNW-P), die gelukkig weer voor iedereen toegankelijk zijn ².

Verder is er een schat aan nieuwe informatie in oude kranten, tijdschriften en boeken beschikbaar gekomen. Voor het Nederlands is Delpher in elk geval een goudmijn. De Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (DBNL) heb ik volop benut. Daarnaast heb ik ook royaal gebruikt gemaakt van de mogelijkheden van Google Boeken, zij het dat de zoekresultaten later niet altijd gemakkelijk terug te vinden zijn. Een zoekopdracht die op een bepaald ogenblik een rijke oogst oplevert, kan een half jaar later vruchteloos blijken. Verder is het mij niet erg duidelijk wat de precieze relatie is tussen de zoekresultaten via Delpher in de categorie Boeken Google en via Google in de categorie Boeken.

Mijn naspeuringen naar oudere dateringen bij D-woorden, ben ik begonnen in december 2015 en heb ik voltooid in maart 2018.

De lijst met oudere dateringen is als volgt ingericht. Van elk woord dat een oudere datering krijgt, geef ik eerst de basisinformatie uit het EWN: vorm, woordsoort, betekenis en tussen haakjes de oudste datering. Daarna volgt een korter of langer citaat, met tussen vierkante haken een nieuwe oudste datering en de gebruikte bron, en tenslotte tussen haakjes de oudste datering van een vergelijkbare vorm in het EWN, als die er tenmiste is.

Ik heb, net als in de vorige artikelen, weer ruim gebruik gemaakt van de mogelijkheid ook nieuwe informatie te geven over de ontwikkelingsgang van een woord, meestal oudere dateringen van een bepaald stadium in de ontwikkeling van een woord, maar soms ook andere informatie zoals de datering van een vorm of een betekenis die in het EWN helemaal

¹ J. Luif 'Oudere dateringen van woorden uit deel 1 van het EWN. 1. aak-azijn' in: *Trefwoord 2010*.
J. Luif 'Oudere dateringen van woorden uit deel 1 van het EWN. 2. ba-byte' in: *Trefwoord 2012*.
J. Luif 'Oudere dateringen van woorden uit deel 1 van het EWN. 3. cabaret-cynicus' in: *Trefwoord 2015*.

² Zie: <http://www.neerlandistiek.nl/2017/02/cd-rom-middelnederlands-vrij-downloadbaar/>

niet aan de orde komt. Ik laat dateringen van tussenliggende fasen voorafgaan door een liggend streepje.

Aan het slot staat tussen accolades soms nog een correctie op het betreffende lemma in het EWN. Betreft die correctie een ook door mij vermelde datering uit het EWN, dan heb ik die datering toen ik die overnam, een asterisk gegeven.

In het algemeen zijn de gebruikte bronnen goed terug te vinden aan de hand van de literatuurverwijzingen. Een enkele maal (minder dan in de vorige lijsten) heb ik daar nog een extra verwijzing naar de door mij gebruikte website aan toegevoegd. Bij kranten heb ik dat gedaan omdat niet alle kranten door Delpher aangeleverd zijn. De door mij gebruikte afkortingen (AA, KB etc.) zijn in de literatuurlijst terug te vinden. Evenals bij de vorige artikelen heb ik met "(D)" achter de titelbeschrijving aangegeven dat de gebruikte bron te vinden is in DBNL.

Tenslotte heb ik ook nu weer mijn voordeel gedaan met de aantekeningen van wijlen prof.dr.J.Gerritsen. Zijn vondsten zijn gemarkeerd met "(G)".

2. Woordenlijst

Bij advertenties is niet altijd de typografische variatie helemaal weergegeven.

DA

daad zn. 'handeling' (10^e eeuw)

♦ **daadkrachtig** bn. 'energiek; doeltreffend' (1930)

daadkrachtig verdedigd [1841; Vlissingsche courant (KB) 5/7] (1930)

♦ **daadwerkelijk** bn. 'metterdaad' (1914)

ook daadwerkelyk daar na toe hebben gezonden [1750; E.Mercurius 2, 9] (1914)

dactylo zn. (BN) 'typist(e); het typen' (1929)

Eerst *Steno-dactylo* 'stenotypist' [1913; Bataviaasch nieuwsblad (KB) 20/2]

- ook *Steno-Dactylo Instituut "Schoevers"* 'steno-type-instituut S.' [1913; De Telegraaf (KB) 1/10]

- *dactylo* 'typist' in: *Keuze van een dactylo* (filmtitel) [1914; De Sumatra post (KB) 9/3] (1929)

- *als men maar niet overloopen werd door dactylo's en genoodigden* [1919; De Zuid-Willemsvaart (KB) 5/7]

- *dactylo* 'het typen' in: *Gevraagd. ... JUFVROUW DACTYLO kennend* [1922; De Poperinghenaar (BE) 18/6] (1973)

dadelijk bn. 'aanstands, meteen' (eind 16^e eeuw)

woerdelick ofte dadelick met vuysten 'met woorden of metterdaad met vuisten' [1564; iWNT] (eind 16^e eeuw)

dader zn. 'bedrijver' (1320-1449*)

Eerst in een samenstelling als in: *ic bem dijn mesdader* 'ik ben uw zondaar' [1300-40; Gorissen, 165] (1451)

- dan: *die raders ende die daders* 'de raadgevers en de daders' [1550; iWNT *raden*] (1320-1449*, 1566)

{De eerste attestatie in het EWN (uit 1320-1449) moet geschrapt worden. Die is op zijn vroegst uit 1586.}

dagtekenen ww. 'van een datering voorzien' (1663)

gedaghteekent den elfden van Louwmaant ('januari') [1642; iWNT *onderwijs*] (1663)

dahlia zn. 'sierplant van een geslacht uit de familie der *Compositae*' (1846)

DAHLIA'S, in 60 à 70 dubbele soorten en diverse kleuren [1824; Opregte Haarlemsche courant (KB) 25/3] (1846)

dak zn. 'bedekking van een huis' (1240)

Onl. *thac* 'dak' [1151-1200; ONW] (1240)

dalmatiër zn. 'hondenras' (1918)

een echte *Dalmatiner Hond* [1882; AHB 27/10] (1918)
 - een echte *DALMATIËR- wit en zwart gevlekte TIJGERHOND* [1885; NvdD 16/10] (1974)

daltonisme zn. 'kleurenblindheid' (1872)
"Anerythroptia" (Daltonismus). Hierbij ontbreekt vooral de waarneming van rood [1846; Ruete, 92] (1872)

dam 2 zn. 'gepromoveerde damschiif' (1599)
dam 'steen, schijf of stuk met dubbele waarde in het spel' [1588; Kil.] (1599)

damasceren ww. 'staal van patronen voorzien' (1843)
damasceerde ('gedamsceerde') *Hou- en Stoot-Deegens* [1720; Corespondentie, 200] (1843)

damast zn. 'zeker fijn weefsel' (ca. 1390-1460*)
 Eerst *laken van damast* 'laken van Damascus' of 'laken van damast' [1432-68; iMNW *tronc*]
 - dan *blau damasch* 'blauw damast' [1455-75; iMNW *camecate*] (ca. 1390-1460*)
 { De eerste attestatie in het EWN is niet van ca. 1390-1460, maar van 1518.
 De tweede attestatie is te vinden in het MNW onder *worstein* (niet: *worsteyn*).}

dame zn. 'vrouw; stuk in het schaakspel' (1375-1400)
 - *uw' koning en uwe dame* [1821; Filding, 31] (1931)

damhert zn. 'soort hert' (1240)
 - *Een hert, rhee, buffel, steen-bock, dam-hert, wout-osse ende elant* [1648; Biblia, 82v] (1809)

damp zn. 'nevel, opstijgende vochtdeeltjes' (1384-95)

♦ **dampen** ww. 'damp afgeven' (1626)
dampen 'damp, rook afgeven' [1562; Kil. s.v. *Vapóro*]
 - *Dampen oft dompen* 'damp afgeven' [1573; Thes.] (1626)

dan 1 bw. 'op die tijd, in dat geval'; vgw. na comparatief 'als' (10^e eeuw)
 - *bezzeran than* 'beter dan' [ca. 1100; ONW] (1220)

dan 2 zn. 'judograad' (1961)
2e Dan [1949; Leidsche courant (Ld) 31/10] (1961)

dancing zn. 'openbare dansgelegenheid' (1924)
dancings met solisten (in Parijs) [1919; LC (Lw) 27/12] (1924)

dandy zn. 'modegek, fat' (1832)
dandy 'modieus type' in: ... *bleef de dandy staan* [1816; LC (KB) 9/6] (1832)

danig bw. 'zeer, hevig' (1781)
Hij ... voelde ... S. "danig op den tand" ('stevig aan de tand') [1767; iWNT *voelen*] (1781)

dankzij vz. 'door toedoen van' (1764)
 Vnnl. *Maar dank zy het geheim dat gy my hebt vertrokken* 'maar dankzij het geheim dat gij me onthuld hebt' [1671; Quinault, 35]

dansen ww. 'op muziek bewegen' (1240)

♦ **dans** zn. 'het dansen' (1287)
dans 'dans' [1240; VMNW] (1287)

dar zn. 'mannetjesbij' (1488)
 - *de "Hommels", die men ook hier te lande "Darren" noemt* [1809; Christ, 1] (1853)

darren ww. 'sarren; wachten, zwerven, rondscharrelen' (1906)
darren 'wachten' in: *laten darren tot morgen ochtend* [1889; Bataviaasch handelsblad (KB) 22/6] (1937*)
 {In Gabbertaal (1937) komt *darren* niet voor, wel als Joods in Voorzanger/Polak (1915).}

dartel bn. 'speels' (1437)
derden 'lichtzinnig' [1375-1400; MNW-R, Berijmd commentaar op het Hooglied] (1480)

darts zn. mv. 'pijlwerpspel' (1984)
Koningin Elisabeth van Engeland speelt "darts" [1937; Bataviaasch nieuwsblad (KB) 30/12] (1984)
 - *het darts-spel (het pijlprikken in herbergen)* [1938; De Telegraaf (KB) 9/8]

♦ **darten** ww. 'darts spelen' (1992)

niet louter buitenlandse spelers die zich met darten bezighouden [1978; Leidse courant (Ld) 25/2] (1992)

das 1 zn. 'halsdoek' (1666)

Dasjes en Mans Mutsen [1658; Bewys, 7] (1666)

♦ **stropdas** zn. 'strak om de hals gestrikte das' (1839*)

van de kragen en stropdassen [1727; Boekzaal 2, 93] (1839*)

{Het woord *stropdas* komt in het EWN ook voor bij *strop*. De oudste datering is daar 1733.}

das 2 zn. 'marterachtig dier (*Meles meles*)' (1287)

daas 'das' [1240; VMNW] (1287)

dashboard zn. 'instrumentenpaneel in een auto of vliegtuig' (1937)

dashboard en looplamp, elektrische hoorn, batterij, schakelbord (te koop in autogarage) [1914; Haagsche courant (KB) 28/4] (1937)

dashond zn. 'teckel' (1810)

"Dashond". Met kromme of scheeve Pooten ... [1761; Houttuyn 1, 2, 38] (1810)

data zn. mv. 'gegevens, feiten; eenheden die in computers verwerkt kunnen worden' (1735*)

Eerst *datum* (ev.) 'datering, gegeven' [1654; Meijer]

- dan *data* 'gegevens' [1771; Buys] (1735*)

{De datering van de eerste attestatie in het EWN moet zijn [1734; Sijs 2001]. Sijs 2001 verwijst naar Hubner (1734), zonder exacte vindplaats.}

date zn. 'afspraakje' (1988)

een mislukte "date" tussen twee studenten [1963; Het Parool 11/6] (1988)

- *mijn "date"* ('degene met wie het afspraakje is gemaakt') *was ... de vrouw van mijn collega en vriend* [1976; Oltmans, 157]

datsja zn. 'buitenhuis' (1981)

datsja 'landhuis, zomerwoning' [1863; Kramers] (G) (1981)

dattum zn. 'minderwaardige actie' (1980)

van dättem! (*Gebaar: geld tellen.*) [1902; Reyding, 239]

- *"Van dattum", zei Jerry en maakte met zijn hand een omdraaiende beweging op mondhoogte* (betreft alcohol drinken) [1930; Leeuwarder nieuwsblad (KB) 25/2]

- *een half mudje van dittem en dattum* 'een half mudje van het een en ander' [1943; Storm (KB) 19/11]

- *wil je ... een beetje van "dattum", neem dan meisjes en geen leiding mee* [1953;

Heldersche courant (AA) 10/4] (1980)

datum zn. 'dagtekening' (1284)

- *datum* 'datum' [1297; VMNW] (1397)

♦ **dateren** ww. 'van een dagtekening voorzien; afkomstig zijn uit een bepaalde tijd' (1577)

gedateert vanden xxvi. dach van Meerte lesleden [1550; Ordonnantie ende edict, a3v] (1577)

dauw zn. 'waterdamp' (1100)

dau 'dauw' [901-1000; ONW] (1100)

dauwworm zn. 'aangezichtsuitlag' (1697-98)

douwwurm 'zekere huidziekte' [1663; Meijer] (1697-98)

daveren ww. 'dreunen' (14^e eeuw*)

- *daveren* 'trillen, schitteren, schudden, koken' [1477; Teuth.] (1599)

{De eerste attestatie in het EWN kan beter gedateerd worden: 1805-15 (en niet: 14^e eeuw), omdat het om een onbetrouwbaar afschrift uit begin 19^e eeuw gaat.}

davit zn. 'gebogen draagstang voor scheepssloepen' (1856)

davit 'zeker stuk hout om dingen op te hangen of op te halen in een schip' [1771; Buys] (1856)

dazen ww. 'onzin uitkramen, zwammen' (1599)

daesen 'raaskallen, dwaas doen' [1588; Kil.] (1599)

DEA-DEC

deadline zn. '(tijds)limiet, uiterste datum' (1974)

"*dead line*" 'doodslijn' (lijn waarvoorbij op gevangenen geschoten mag worden) [1865; Java-bode (KB) 20/12]
 - *mijn "deadline"* 'mijn limiet, uiterste tijd' [1937; NvdD voor Ned.Indië 28/8] (1974)
 - *Aanvankelijk was de "deadline" bepaald op 1 Juni a.s.* [1948; Trouw 1/5]

deal zn. 'transactie' (1914)
een "deal" tusschen de Union Pacafic en de St. Paul ... [1889; AHB 27/9] (1974)
 ♦ **dealen** ww. '(drugs) verkopen, handelen' (1974)
openlijk druggebruik en 'dealen' [1969; AHB 30/12] (1974)
 - *om een beetje te kunnen "dealen" met de grote stroom bezoekers* [1970; De Tijd (KB) 20/6]

♦ **dealer** zn. 'handelaar' (1931)
dealer 'handelaar, koopman' (vaktaal, geen algemeen Nederlands) [1909; Smit]
 - *Bezoek den dichtstbijzijnden Chevrolet-dealer* [1924; Leidsch dagblad (Ld) 16/9] (1931)
 - *dealer* 'verkoper van drugs' [1967; Limburgsch dagblad (KB) 28/10]

debacle zn. 'algehele ineenstorting, volslagen mislukking' (1899)
zulk een "débâcle" 'zulk een ontreddering, ineenstorting' [1846; Arnheemsche courant (KB) 24/10] (1912)

debat zn. 'woordenstrijd' (1298)
sonder enech debat 'zonder tegenspraak' [1284; VMNW] (1298)

debet zn. 'schuldvordering(en), tegoed' (1477)
 ♦ **debiteur** zn. 'schuldenaar' (1525)
 Mnl. *debiteur* 'schuldenaar' [1491-94; MNHWS] (1525)
 ♦ **debiteren 1** ww. 'als schuld boeken' (1718)
 Vnnl. *worden gedebiteert* 'debet worden geboekt' [1631-35; Van Neulighem, B1r] (1718)

debiet zn. 'afzet, verkoop; hoeveelheid voorbijstromend water/vloeistof per tijdseenheid' (1731-35)
 Vnnl. *het debiet der selve beesten* 'de verkoop van deze beesten' [1690; Pelgrim, 101] (1731-35)

debiteren 2 ww. 'in het klein verkopen; opdissen' (1671)
Wyn ofte Bier te vercoopen ende debiteren [1632; Ordonnantien, C2v] (1671)

debuut zn. 'aanvang' (1824)
Niet lang na myn "debut" op dit groot Theater van ons Land [1783; Patriot, 648] (1824)
 ♦ **debuteren** ww. 'voor het eerst in het publiek optreden, met name van toneelspelers, auteurs, sportlieden' (1824)
Ook heeft ... een nieuwe "Actrice" gedebuteerd [1763; Toneelbeschouwer, 85] (1824)
 ♦ **debutant** zn. 'iemand die voor de eerste keer optreedt in het openbaar, ook als schrijver' (1824)
geduurende welke een nieuwe Debutante ... gespeeld had [1804; Reichardt 1, 84] (1824)

deca- voorv. 'tien' (1802)
"deca Meeter" 'tien meter' [1795; Haagsche courant (KB) (1802)

decaan zn. 'faculteitsvoorzitter; persoon die leerlingen of studenten adviseert' (1749)
 Vnnl. *decanus* 'faculteitsvoorzitter' in: *by den Rector ende Decanus van yeder Facultheyt* [1631; Wetten ende statuten, D4v] (1749)
 - *decaan* 'zekere kerkelijke functionaris' in: *den Gheestelijcken staet der Bisschoppen, Decanen, ...* [1647; Van Meeteren, 490ra]
 - *dekaan der philosophische faculteit* [1844; Dagblad van 's Gravenhage (KB) 8/3] (1912)

decadent bn. 'verfijnd maar krachteloos' (1890)
daarom was hij "décadent" [1885-86; NGids 1, 51, noot 3] (1935)
 - *school der decadenten* [1886; Bataviaasch nieuwsblad (KB) 6/12] (1890)
 - *de decadenten in Frankrijk* [1887; De Tijd (KB) 7/11]

♦ **decadentie** zn. 'decadentheid' (voor 1601)
val, decadentie ende verminderinghe 'verval, neergang en teruggang' [1574; Exemplarys, A3r] (voor 1601)

decennium zn. 'periode van tien jaar' (1824)

decennium "een Tyd van Tien Jaaren" [1771; Buys] (1824)

decharge zn. 'onthefing, ontlasting' (1602)

Mnl. *deschergen* 'décharges' [1444; iMNW *muteren*] (1602)

♦ **dechargeren** ww. 'decharge verlenen' (1575)

om deselve te dechargeren ende ontladen 'om deze te lossen en uit te laden' [1538; iWNT]

- *van sijnen swaren last verligten en dechargeeren* (spelling niet zeker) [1574; Register, 772] (1575)

deci- voorv. 'een tiende' (1802)

Een "Decimetre" 'een tiende meter' [1793; Alg.KLB, 197] (1802)

♦ **decibel** zn. 'eenheid van geluidsintensiteit (dB)' (1938)

een nieuwe transmissie-eenheid, de decibel (betreft telefoontechniek) [1929; Ingenieur 23, A. 243] (1938)

decimaal zn. 'cijfer achter de komma' (1790)

Vnnl. *decimale clocke* 'luidklok bekostigd door degene die de tienden int' [1645; Analectes 6, 298]

- *"decimaal"-rekening* 'rekenen met tiendelige breuken' [1740; Stammetz/Labordus]

- *De decimalen, ... de tellende getallen van eene fractie* ('de tellers van een breuk') [1760; Le Page, 103] (1796)

decimeren ww. 'in groten getale doden of wegrukken' (1824)

decimeren 'elke tiende soldaat doden' in: *de Koning heeft vast besloten hen te laeten*

decimeeren [1746; 's Graevenhaegse courant (KB) 11/2] (1824)

declameren ww. 'voordragen' (1631)

Declameren 'voordragen' [1553; Werve, D1va] (1631)

♦ **declamatie** zn. 'voordracht' (1720)

Vnnl. *zal ... ghedaen worden eenighe declamatie byden scholieren vander ierster classe*

[1581; Ordinantie, A4v] (1828)

declareren ww. 'opgeven, aangeven, in rekening brengen' (1480)

Scrifture daer of declareert 'de bijbel deelt daarover mee' [1400-20; MNW-R, De spiegel der menscheliker behoudenesse] (1467-90)

declasseren ww. 'in een lagere klasse plaatsen; aan lager wal brengen' (1912)

het "declasseren" der rente 'het in een slechtere situatie komen van rentedragende stukken'

[1824; Bredasche courant (KB) 1/5]

decolleté zn. 'laag uitgesneden hals van een japon' (1877)

het "décolleté" van het lijf [1850; Aglaja, bijlage 4, 2] (1877)

decor zn. 'toneeltoerusting, achtergrond; versiering op aardewerk' (1889)

tooneelschikking, kostumen en "decors" [1853; Eendragt, 76] (1889)

- *décor* 'soort wandbekleding' in: *uitmuntende DÉCORS voor salons, eetkamers, tuinkamers* [1855; NRC 16/4]

- *PORSELEINEN THEESERVIEZEN in verschillende décors* [1860; Leydse courant (KB) 17/12] (1905)

decoreren ww. 'versieren; onderscheiden' (1575)

Decoreren 'versieren, mooi maken' [1553; Werve, D1r] (1575)

♦ **decoratie** zn. 'versiering; onderscheiding' (1553)

decoratie 'verfraaiing' [1533; MNHWS] (1592)

decorum zn. 'het passende, fatsoenlijke' (1650)

dat ('wat') de Latijnen Decorum maer wy betamelijcheyt ... noemen [1561; Cicero, 36v] (1650)

decreet zn. 'verordening, besluit' (1240)

♦ **decreteren** ww. 'verordenen, uitvaardigen' (1535)

Mnl. *confirmeren ende decreteren* 'bevestigen en vaststellen' [1483; Boutillier, m1r] (1535)

DED-DEK

dédain zn. 'minachting' (1824)

met dedain, en indignatie 'met verachting en verontwaardiging' [1722; Memorie Haarlem, 14] (1824)

deduceren ww. 'logisch afleiden, concluderen' (1546)

dat men aldus deduceren mach ende bewisen 'dat men zo afleiden kan en bewijzen' [1517; Aurelius, 97v] (1546)

deel 1 zn. 'part, stuk' (10^e eeuw)

♦ **deels** bw. 'gedeeltelijk, voor een deel' (1793)

Mnl. *die deels aldair vertuynt worden ende oock deels in den wech bi Sabelspoirte geleit worden* '(twijgen, takken rijshout) die daar deels als omheining gebruikt worden en ook deels in de weg bij S. gelegd worden' [1428; iMNW *vertunen*] (1793)

deelnemen ww. 'meedoen, deel hebben aan; meeleven' (1278)

♦ **deelname** zn. 'het deelnemen, het meedelen' (1886)

deelname in dien handel [1814; Vad.lett.2, 491] (1886)

♦ **deelneming** zn. '(blijk van) medeleven' (1785)

Deelneeming ('medeleven') *in de vermeerdering van de Koninklyke Familie* [1738; Oprechte Haerlemsche courant (KB) 15/2] (1785)

deelneming aan dezelve (nl. de oorlog) [1738; Oprechte Haerlemsche courant (KB) 18/2]

deeltijd zn., voorv. '(met) kortere arbeidstijd dan de volledige' (1976)

een deeltijd functie [1973; Gorcumse courant (G) 2/8]

- *functies in deeltijd* [1975; Leidsch dagblad (Ld) 6/11] (1976)

- eerder al *Handelsonderwijs en Part-timesysteem* [1926; AHB 30/1] (1989)

♦ **deeltijdbaan** zn. 'baan voor minder dan de volle arbeidstijd' (1984)

Een geïsoleerd geval: *deze deeltijd-baan (part-time job)* [1963; Het vrije volk (KB) 12/10] (1984)

- *deeltijdbanen vindt men in het bedrijfsleven te duur* [1975; Amigoe di Curaçao (KB) 26/7]

- *het aanvaarden van een deeltijdbaan* [1976; Handelingen Tweede Kamer OCV / UCV (SGD) 21/6, 1135]

- eerder al: *vinden velen ... het zeer plezierig om maar een deelbaan te hebben* [1974; Handelingen Tweede Kamer (SGD) 27/6, 4432] (1976)

♦ **deeltijds** bn., bw. 'in deeltijd' (1970)

röntgenlaborante (deeltijds) [1964; De Telegraaf (KB) 19/2] (1970)

deemoed zn. 'ootmoed, onderworpenheid' (1591)

Mnl. *demoet* 'ootmoed (?)' [1400-99; Braekman, 118] (1591)

- *met demoet* 'met onderworpenheid' [1566; Dathenus, M7v]

deemster bn. 'duister' (ca. 1100)

♦ **deemsteren** ww. (BN) 'duister worden, schemeren' (1907)

't deemstert in de straten [ca. 1876; iWNT *deemster*] (1907)

♦ **wegdeemsteren** ww. (BN) 'verdwijnen, onzichtbaar worden' (1977)

De huizenrand deemstert weg [1942; De Residentiebode (KB) 3/6] (1977)

defaitisme zn. 'geestesinstelling waarbij men bij voorbaat de strijd opgeeft' (1924)

hem geleid en aangemoedigd ... in het défaitisme [1917; NRC 14/12] (1924)

{In de gedrukte versie van het EWN is het blokje met de geschiedenis in het Nederlands weggevalen. Dus ook de oudste datering: Nnl. *defaitisme* 'het mentaal opgeven van de strijd' [1924; Sijs 2001].}

defect bn. 'kapot' (1663)

door dien seekere appellatie ... verklaart is defect (spelling niet zeker) 'doordat een bepaald hoger beroep (door procedurefouten) ongeldig verklaard is' [1596; Register, 20] (1663)

- *een oud defect Boek* 'een oud kapot boek' [1654; Vanden Ende, ¶¶2v]

♦ **defect** zn. 'gebrek' (1650)

defect groot bouen maten 'mateloos groot gebrek' [1528-30; Van Doesborch 2, 173] (1650)

defensie zn. 'verdediging' (1292)

♦ **defensief** bn. 'verdedigend' (1549)

seekere confoederatie defensiva (spelling niet zeker) 'zeker verdedigend bondgenootschap' [1548; Register, 257] (1549)

- *een defensijf oorloch* [1591; De Veer, ††2v]

{De eerste attestatie in het EWN moet luiden: Vnnl. *defensiva* 'verdedigend' [1549; MNHWS].}

♦ **defensief** zn. 'ontstekingwerend geneesmiddel' (1595)

het defensijf voorseyt 'het genoemde ontstekingswerende middel' [1562; Piemontese, C1r] (1595)

- *tot het "defensief" gedwongen* [1831; Curaçaosche courant 11/6] (1950)

deficiëntie zn. 'tekort, tekortkoming' (1863)

of sunsten by deficientie van dien 'of anders bij ontbreken daarvan' [1738, Schomaker 3, 72] (1863)

defilé zn. 'parade' (1744)

Vnnl. *de menigte van defilez* 'de grote hoeveelheid nauwe doorgangen' [1677; Oprechte Haerlemsche courant (KB) 20/4] (1744)

♦ **defileren** ww. 'in een stoet voorbijtrekken' (1681)

De Spaansche Ruyterye ... defileerde 'de Spaanse ruitery vormde een stoet' [1654; Attaque, 4] (1681)

definiëren ww. 'betekenis omschrijven, grenzen bepalen' (1541)

Mnl. *aldus gediffiniert* 'zo gedefinieerd' [1485; Engelsman, 30v] (1541)

♦ **definitie** zn. 'omschrijving' (1553)

Mnl. *Der doget diffinicie* 'de omschrijving van de deugd' [1393-1402; MNW-R, Spiegel historiael (Tweede Partie)] (1553)

definitief bn. 'beslissend, blijvend' (eind 14^e eeuw*)

totter diffinitive 'tot het definitieve (vonnis)' [1494; iMNW *namptissment*] (eind 14^e eeuw*)

{De eerste attestatie in het EWN dateert niet van eind 14^e eeuw, maar van 1451-1500.}

deflatie zn. 'waardevermeerdering van geld' (1913)

deflatie 'erosie door wind' in: *verweering- en transport-werkingen (denudatie, desquamatie, deflatie)* [1894; TAG, 148] (1913)

- *inkrimping der circulatie ... zoogen. deflatie* [1918; De Sumatra post (KB) 15/1] (1929)

- *Ten einde tot deflatie te geraken* [1919; NRC 2/2]

♦ **deflatoir** bn. 'verband houdend met deflatie' (1950)

De deflatoire effecten [1946; Het vrije volk (KB) 18/9] (1950)

deformeren ww. 'misvormen, vervormen' (1593)

niet Riimers oprecht, maer gedeformeerden 'geen oprechte dichters, maar vervormden' [1582; Coornhert 1955, 224] (1593)

degenereren ww. 'ontaarden' (1568)

degenereren 'ontaarden' [1553; Werve, D3a] (1582)

degraderen ww. 'in rang verlagen' (ca. 1350)

♦ **degradatie** zn. 'verlaging van rang' (1663)

Suspensien, degradatien 'schorsingen, verlagingen in rang' [1555; Bale, Q3v] (1663)

déjà vu zn. 'reeds bekende ervaring' (1934)

déjà vu zn. in: *dat hij geen ... geblaseerd "déjà vu" had te vreezen* [1882; Gids 1, 400] (1934)

- *déjà vu* bn. in: *al die waren kwamen mij ... zoo "déjà-vu" voor* [1904; NvdD 28/3]

deken 1 zn. 'kleed tegen de kou' (1325-50*)

een dekene van indenre varwen 'een deken van blauwe kleuren' [1290-1310; MNW-P] (1325-50*)

- *1 bedde ende 1 deken* [1343-46; iMNW *ommehanc*]

{Als datering van de eerste attestatie in het EWN wordt inmiddels aangehouden: 1290-1310.}

deken 2 zn. 'overste' (1210)

[*den*] [*de*]ken ende den costre [1200; VMNW] (1210)

deksel zn. 'wat bedekt' (1240)

sonder dexsle 'zonder hoofddeksel' [1236; VMNW]

deksels bn., tw. 'bliksems, drommels' (1866)
deksels vol 'bliksems vol' [1785; iWNT *zestig*] (1866)

DEL-DEO

del 1 zn. 'duinvallei' (1290)

Onl. *della* 'dal, duinvallei' als laatste deel van het toponiem *Alderdelle* 'Oudelle' (bij Utrecht) [1130-1161 (kopie ca. 1420); ONW]

- het toponiem *Delle* (letterlijk 'dal') [1281; VMNW]

del 2 zn. 'slet, slons' (15^e eeuw)

trout elc een dille 'trouw ieder een meid' [1528; Bijns (1987), 131] (15^e eeuw*)

{De eerste attestatie in het EWN moet geschrapt worden. De datering van deze tekst van Anna Bijns (1493-1575) is in elk geval later dan de 15^e eeuw.}

delegeren ww. 'afvaardigen, overdragen' (1579)

Mnl. *na dat een sake is ghedeleguier* 'nadat de zaak is overgedragen' [1483; Boutillier cap.278, N2v] (1579)

♦ **delegatie** zn. 'afvaardiging; schuldoverdracht' (1650)

Mnl. *Vanden tijde vander delegacie* 'over de tijdsduur van de overdracht' [1483; Boutillier cap.278, N2v] (1650)

delgen ww. 'tenietdoen, afbetalen' (10^e eeuw)

- *die wolden deleghen den rechten name Cristi* 'die wilden de echte naam van Christus doen verdwijnen' [1384-98; iMNW *deligen*] (1477)

delicaat bn. 'fijn; kiesheid vereisend' (1340-60)

de delicate zaterdach 'de fijne zaterdag' [1348; MNW-P, *Lectio* van Amsterdam] (1340-60)

♦ **delicatesse** zn. 'uitgezochte lekkernij' (1642)

van wat een delicatesse ende cracht dat dese spijsse was [1632; Bisschop, 359] (1642)

delict zn. 'misdrijf' (1495)

in cas van delict 'in geval van misdrijf' [1483; Boutillier cap.35, e3v] (1495)

delirium zn. 'waantoestand' (1660)

"Delirium", Raserie, Kintsheyt [1589; Wirsung, fol.101] (1660)

delta zn. 'trechtersvormige riviermonding' (1612)

een heyland ('eiland'), *ghenaemt Delta, zo gheheeten omme dat ghenouch es de figure van eender Griecscher d, diemen delta naemt* (betreft de Nijldelta) [ca. 1500; Zeebout 1998, 209] (1612)

♦ **deltaplan** zn. 'ambitieuus project, grootschalige aanpak van nationale of zelfs internationale reikwijdte' (1955)

het "Deltaplan" [1953; *Het vrije volk* (KB) 21/2] (1955)

- *onderwijs-delta-plan* [1954; *Handelingen Eerste Kamer* (SGD) 12/10, 2023] (1991)

♦ **deltavliegen** ww., zn. 'zweefvliegen hangend aan deltavormige vleugel' (1984)

Europees kampioen Delta-vliegen [1975; NRC 10/1] (1984)

demagogie zn. 'volksmennerij' (1838)

Ik zweere ... der demagogie eenen eeuwigen haat [1792; Cloots, 61] (1838)

♦ **demagoog** zn. 'volksmenner' (1769*)

Vnnl. *soo veel "Demagogen"* [1675; Hobbes, 232] (1769*)

{De datering van het EWN moet gewijzigd worden in: [1796; WNT Aanv.]}

♦ **demagogisch** 'oproerend' (1872)

slaafsch demagogisch gevlei [1787; *Rechtuit*, *3v] (1872)

demarrereren ww. 'snel wegsprinten' (1933)

Viruly demarreert (in wielervedstrijd) [1902; *Sportblad*, no.38, 12] (1933)

♦ **demarrage** zn. 'uitlooppoging' (1938)

Momo's démarrage [1900; *De Grondwet* (KB) 1/7] (1938)

dement bn. 'zwakzinnig' (1895)

een 20tal demente epileptici [1888; NTvG 32, nr.1, 11] (1895)

♦ **dementeren** 'dement worden' (1934)
die epileptikers, die psychosen hadden of zeer gedemeteerd waren [1911; Polet, 4] (1934)

♦ **dementie** zn. 'zwakzinnigheid' (1805)
haere Onsinnigheit en volkomen Dementie [1743; Advysen en sententien, 43] (1805)

demi zn. 'dunne overjas' (1898)
..wandelde men anno 1855, in zijn semi saison langs het vloeiende water over een morsige gracht [1856; Tijdspeigel 1, 145] (1898)
 - *Jackets en Demi's* [1883; NvdD 10/4] (1906)

demissionair bn. 'aftredend, ontslag genomen hebbend' (1879)
een notaris, welke zijne standplaats had verlaten, zou worden beschouwd als démissionnaire [1842; Weekblad regt 2/6]
 - *al de leden van het demissionaire rijksministerie* [1849; AHB 3/4] (1879)

democratie zn. 'staatsvorm waarin het volk regeert' (1583)
Den Adel, ten enen mael uut te roijen, makende een democratie [1580; iWNT uitrooien] (1583)

♦ **democratisch** bn. 'tot de volksregering behorend' (1783)
 Vnnl. *de beste, ende Democratische macht* [1612; Verklaringhe, D1r] (1783)

♦ **democraat** zn. 'aanhanger van de democratie' (1800-50*)
Aristocraat, of Democraat [1784; Nederlandsche courant (KB) 23/4] (1800-50*)
 {De datering van de attestatie in het EWN (1800-50) moet gewijzigd worden in 1860.}

demografie zn. 'statistische beschrijving der bevolking' (1883)
schets ... der "Demographie" van Batavia [1868; Van Leent, 16] (1883)
 {De attestatie in het EWN moet gespeld worden als *demographie* (met *ph*).}

demon zn. 'duivel, boze geest' (1721)
 Vnnl. *"Daemons", quaet-doende en bedrieghlycke ghedrochten oft ghespoock* [1604; Van Mander, 25v] (1844-51)

♦ **demonisch** bn (1800-50*)
 Vnnl. *Hier staet oock "Daemonisch"* [1692; Verryn, 79]
 {De datering van het EWN (1800-50) moet gewijzigd worden in 1839.}

demonstratie zn. 'vertoning' (1548)

♦ **demonstreren** ww. 'aantonen; betogen' (1595)
demonstreren 'bewijzen, duidelijk tonen' [1553; Werve, D3r] (1595)

♦ **demo** zn. 'demonstratieopname' (1982)
demonstratiebanden (demo's) [1970; Het vrije volk (KB) 26/9] (1982)

dempen ww. 'temperen; opvullen; (gew.) uitdoven' (1477)
 eerst de afleiding *toedempen* in: *tvoirsz. gat toegedempt ende gestopt* 'het genoemde gat gedempt en dichtgemaakt' [1464; iMNW toedammen]

denderen ww. 'dreunend schokken' (1876)
 eerst *gedender* in: *'t gedender aan onze voeten* [1838; Studenten almanak, 148]
 - *dan aan de flank dendert het geschut* [1870; NvdD 3/11] (1876)

♦ **denderend** bn. 'geweldig' (1952)
De H.B.S.-vereening heeft denderend gejubileerd [1924; Delftsche courant (KB) 7/1] (1952)
 - *een jeugd-preek is "denderend", een leeraar een "rotvent"; ik spaar U het overige vocabulair* [1924; De Sumatra post (KB) 10/6]

denier zn. 'garenummer' (1949)
KUNSTZIJDE ... ongeverfd en geverfd, liefst 150 denier [1919; AHB 15/11] (1949)

denim zn. 'stevige katoenen stof, spijkerstof' (1917)
 ... *Cordurois, Thicksets, effe en gedrukte Ververets, Catoene Ribdelures en Denims ...* [1786; Amsterdamse courant (KB) 23/9] (1917)

deodorant zn. 'geurbestrijder' (1956)
als machtig deodorans, verdrijft het die luchtjes [1930; Indische courant (KB) 16/9] (1956)
 - *De-odo-rant Poeder* [1932; De West (KB) 17/6] (1968)

- *deodorans* "middel om onaangename geuren weg te nemen" [1937; Kramers II]
- *Rouge / Crème / Deodorant / Lippenstiften ...* [1943; De Zuid-Willemsvaart (KB) 2/9]

DEP-DES

departement zn. 'afdeling, bestuurlijke eenheid' (1712)

Vnnl. *de directie hebben van een departement* ('afdeling') [1691; Tractaet, 8] (1714)

dependance zn. 'bijgebouw' (1929)

een aanzienlijk HEERENHUIS ... beneveens dienstbodenkamers, badkamer, serre en verdere dependances ('bijgebouwen, aanbouwen (?')). *Verder een KOETSHUIS* [1869; Opregte Haarlemsche courant (KB) 4/3]

- *een dependance met een 30-tal logeerkamers* (van een hotel) [1871; AHB 3/8] (1929)

deplorabel bn. 'betreurenswaardig, jammerlijk' (1577)

- Eerder al *deploreren* 'beklagen, klagend vertellen' [1553; Werve, D4v] (1577)

depot zn. 'bewaargeving; voorraadplaats; bezinksel in wijn of bier' (1360)

- *één groot en algemeen bezinksel (dépôt)* (in de bodem) [1835; Arends 1, 410]

- *het "depôt"* 'het bezinksel in wijn' [1925; AHB 9/10]

{De datering van de oudste attestatie in Het EWN moet zijn 1460-1462 (i.p.v. 1360).}

deppen ww. 'betten' (1909)

de oogen met koud water gedept [1868; Cremer 1, 206] (1909)

depressie zn. '(gebied van) lage luchtdruk; marktcrisis; laag gelegen gebied; neerslachtigheid' (1669)

depressie 'neerdrukking' [1624; iWNT] (1669)

- *zeer zware regens dikwijls aan de noordelijke zijde van een depressie* [1879; WB 4, 291] (1880)

♦ **depressief** bn. 'neerslachtig, voortkomend uit een depressie' (1913)

het expansief of depressief karakter der krankzinnigheid (vaktaal) [1860; Neumann, 129]

- *neêrdrakkend ("depressief", "deprimeerend")* [1873; Darwin, 399]

deprimeren ww. 'neerdrukken, ontmoedigen' (1553)

♦ **gedepimeerd** bn. 'terneergeslagen' (1895)

Slechts de hoop op eene spoedige verlossing van de kwaal, wekt de gedepimeerde gemoedsstemming een weinig op [1857; Canstatt, 75] (1895)

deputatie zn. 'afvaardiging' (1654)

de voorsz Depútatie te doen (spelling niet zeker) 'de genoemde afvaardiging te doen' [1548; Register, 218] (1658)

♦ **gedeputeerde** zn. 'afgevaardigde' (1420)

bi den ghedeputeerde van beeden partiën [1358; iMNW *palinge*] (1420)

deraileren ww. 'ontsporen' (1863)

om het déraileren ('ontsporen') *onmogelijk te maken* [1845; AHB 25/11] (1863)

derailleur zn. 'versnellingsmechanisme van fiets' (1951)

pech met zijn derailleur [1933; AHB 12/8] (1951)

derby zn. 'sportwedstrijd tussen twee ploegen uit dezelfde plaats of omgeving' (1931)

de voetbal-derby van de Haarlemmers (H.F.C. - Haarlem) [1906; Sportblad 15/3, 11] (1931)

- *de eerste plaatselijke Derby* ("local derby") *van het jaar ... tusschen Quick en H.V.V.* (beide uit Den Haag) [1910; De Telegraaf (KB) 23/10] (1931)

derhalve bw. 'daarom' (1425-75*)

Mnl. *alle derhalven dan dat* ('om alle welke redenen') *hij sijen seele verdoemt eewelijcken* [1446; iMNW *halve I*] (1425-1575*)

{De eerste attestatie in het EWN moet gedateerd worden: 1501-1700. Dat is de datering van de gebruikte handschriften.}

derivaat zn. 'stof verkregen uit andere stoffen; het afgeleide' (1868)

In 't Latijn stamt daar ... van af, met hun derivaten ('afleidingen') [1805; Bilderdijk, 141]

dermate bw. 'in die mate, zozeer' (1734)

Vnnl. *Dermaten sijn wy daer well mede te vreden* [ca. 1546; Joris C1r] (1734)

dertig telw. '30' (1220-40)
 Onl. *ter theo* 'dertig' [507-800; ONW]
 - *drizzich iar* 'dertig jaar' [1151-1200; ONW] (1220-40)

derven ww. 'ontberen, missen' (1236)
 Onl. *thaz her thes houuedes tharuen solde* 'dat hij zijn hoofd zou verliezen' [1151-1200; ONW] (1236)

derwaarts bw. 'daarheen' (1265-70)
darwart 'daarheen' [1240; VMNW] (1265-70)

derwisj zn. 'lid van mystieke islamitische sekte; bedelmonnik' (1698)
vier Munnicken ordren ... "Torlaques", "Dervis", "Kalendirs", ende "Huguiemales" [1621; d'Avity, 646] (1698)

des- voorv. 'van het voornoemde, in die zaak' (1271-72)
 Onl. *thes anderes* 'daarentegen' [1151-1200; ONW]

deserteren ww. 'weglopen (uit dienst)' (1676)
Dat de Dorpen van Goejlandt gedeserteert ende verlaeten zijn geweest [1629; iWNT *steken*]
 - *dat de Militie ... seer quam te deserteren* (spelling niet zeker) [1672; Register 1, 262] (1676)

♦ **deserteur** zn. 'wegloper (uit dienst)' (1688)
verlaters oft deserteurs vanden Crijch [1629; Tweeden placacet-bovck, 148] (1688)

design zn. 'industriële vormgeving, met name modieus en opvallend; opvallend en modieus ontwerp' (1975)
vormgeving der producten – wat men in Amerika "design" noemt [1953; AHB 21/4] (1975)
 - *Een prachtige creatie van stijl en design kunnen we de nieuwe Ford noemen* [1954; Amigoe di Curaçao (KB) 29/1]
 - *de eisen van een goed design* 'de eisen van een goede vormgeving' [1956; Nieuwe Leidsche courant (Ld) 13/9]

♦ **designer** bn. 'speciaal ontworpen, modieus' (1988)
Designer jeans [1980; De Telegraaf (KB) 19/1] (1988)

desillusie zn. 'ontgoocheling' (1914)
het leven is vol desillusies [1859; Tijdspeigel 1, 202] (1914)

desk zn. '(virtueel) bureau, balie' (1979)
op iedere verdieping is een desk, bureautje als men het vertalen wil (in hotels in de VS) [1917; Van Reigersberg Versluys, 29] (1979)
 - *de "desk" alias toonbank van een wereldsch hotel* (niet in Engelse context) [1940; AHB 7/6]

♦ **desktop** zn. 'computer die op een bureau past, personal computer; bureaublad-scherm op de computer' (1986)
"Desk Top" kopieerapparatuur 'kopieerapparatuur voor op het bureau' [1965; De Telegraaf (KB) 7/7]
 - *de Canon desktop* 'de bureaucomputer van Canon' [1972; De Telegraaf (KB) 15/8] (1986)

♦ **helpdesk** zn. 'ondersteuningsdienst, vooral voor gebruikers van computers' (1994)
Adequaat hulpverleners via de helpdesk (bij automatisering) [1986; De Telegraaf (KB) 21/6] (1994)

deskundig bn. 'terzake bevoegd, vakbekwaam' (1717)
 Vnnl. *verzoek ik dat U E. gelieve my des kundig te maaken* ('mij daarvan op de hoogte te stellen') [1656; Von Hilden, 185]

♦ **deskundige** zn. 'deskundig persoon' (1841)
by des Kundigen 'bij terzake kundigen' [1735; Scheltus, **2v] (1841)

desnoods bw. 'zo nodig, in het uiterste geval; voor mijn part' (1671)
 Eerst: *des noots zijnde* 'als het nodig is' [1598; Wees-kamer, 15]
 - dan: *des noots* 'zo nodig' in: *het geene ick ... (des noots) sal bewysen* [1627; Van Reigersberg, p.2] (1671)

desolaat bn. 'troosteloos' (1571)
desolaet 'rampzalig, ellendig' [1509; MNHWS] (1571)

desondanks bw. 'in weerwil daarvan' (1841)

en des ondanks den Landschoft ('landloper?') tyt geven moest [1733; Keurdichten VI, 135] (1841)

desperaat bn. 'wanhopig, radeloos' (1470)

♦ **desperado** zn. '(in wanhoop) tot het uiterste gedreven, roekeloos persoon' (1847)

Het waare Character van "Arnold" is dat van een "desperado" (een wanhopig Mensch) [1781; Noordhollandsche courant (KB) 14/2] (1847)

despoot zn. 'alleenheerser' (1804)

Vnnl. "*Despoten*" 'zekere heersers' [1623; Van Wassenaer 1, 26]

- dan: *en rondsom haar regeerden despoten; dat is een Regeering, waar in de Vorst alleen Heer is en de onderdaanen slaaven* [1738; Van Laar, 178] (1804)

♦ **despotie** zn. 'willekeur' (1872)

loutere Despotie 'zuivere machtsmisbruik' [1702; Steengracht, 15] (1872)

♦ **despotisme** zn. 'dwingelandij' (1848)

Eerst: *soodanige schadelijcke Despotismus gantschelijck afgeschafft* [1720; Oprechte Haerlemsche courant (KB) 2/5]

- dan ook: *met zoodanige despotisme* 'met zo'n machtsmisbruik' [1776; Memorien, 45] (1848)

♦ **despotisch** bn. 'tiranniek' (1799)

Vnnl. *de despotische overheersinge* [1675; Machiavellus, A4v] (1799)

desa zn. 'Indonesisch platteland; kleinste bestuurlijke eenheid op Java' (1809)

desa's of dorpen [1800; Van Hogendorp, 17] (1809)

dessert zn. 'nagerecht' (1653)

elck een klein souciertje ('soort soesje'?) met anijssuycker daertoe voor dessert [1652; iWNT *anijssuiker*] (1653)

dessin zn. 'tekening, patroon' (1596)

het dessein van den Eertz-Hertoge (spelling niet zeker) 'het plan van de aartshertog' [1593; Register, 181] (1596)

destijds bw. 'toen'

dat is destijds oock volbracht [1647; Missive, B1r] (1674)

destructief bn. 'vernietigend, geneigd tot vernietigen'

destructijf 'vernietigend' [1536; MNHWS] (1663)

♦ **destructie** zn. 'verwoesting, vernietiging' (1315-35)

Die destruxie ende brand [1285; VMNW] (1315-35)

DET-DEZ

detachment zn. 'deel van (leger)eenheid die aparte taak vervult' (1680)

't voorgeroerde voorgeslagen detaschement (spelling niet zeker) 'de genoemde voorgestelde detachering' [1653; Register, 354]

- *om een detachment van eenige Troupes te maken* 'om een detachment van enkele strijdgroepen te maken' [1673; Sententie, 7] (1680)

detacheren ww. 'tijdelijk elders te werkstellen of legeren' (1658*)

bastions, die gedetascheert zijn 'bastions die losgemaakt zijn (door een gracht gescheiden van de vestingwal)' [1644; Willem Frederik, 50] (1669)

- *uyt syne onderhebbende Vloote ... thien of twaelf bequame Schepen te detacheren* (spelling niet zeker) 'uit de vloot die onder zijn bevel staat 10 of 12 geschikte schepen vrij te maken' [1652; Register, 308]

{* De eerste datering van het EWN is onjuist. Dat moet zijn 1678.}

detail zn. 'onderdeel van een groter geheel' (1706)

Vnnl. *het d'etail* [lees: *detail*] *of d'ontleding* 'de details of de analyse' [1684; De Mesmes, 7] (1706)

♦ **detailhandel** zn. 'kleinhandel, verkoop in het klein' (1843)

de active detailhandel [1824; Anderinga de Kempnaer, 21]

♦ **detaillist** zn. 'verkoper in het klein' (1872)

Tot de "detaillisten" rekent men alle personen, die den kleinhandel drijven [1837; Leeskabinet 2, 7] (1872)

detecteren ww. 'opsporen, aantonen, achterhalen' (1933)

het detecteeren van hoogfrequente wisselstromen [1929; NRC 24/9] (1933)

♦ **detectie** ww. 'het opsporen, aantonen' (1634*)

- *detectie* 'ontdekking' [1663; Meijer]

{De oudste attestatie in het EWN is uit 1633 en niet uit 1634. De betekenis van *detectie* is dan 'bekendmaking' en niet 'opsporing'.}

♦ **detector** zn. 'toestel tot opsporing' (1867)

deze detector bestaat uit eene magneetnaald ... [1844; Nijverheid 1, 64] (1867)

detective zn. 'speurder; misdadroman' (1899)

de nimmers slapende detectives [1858; De economist, 43] (1899)

- *Geregelde Inkoop van Romans, Jongens, Meisjesboeken, Detectives enz.* [1922;

Apeldoornsche courant (KB) 27/11] (1948)

determineren ww. 'de aard van iets vaststellen'

als dese voorscr. lantcedel inhoudende ende determineerende is 'zoals deze genoemde keur zegt en bepaalt' [1463; iMNW *lantcedele*] (1498)

detineren ww. 'in hechtenis nemen of houden'

Detineren "ophouden oft behinderen" [1553; Werve, D1v] (1574)

♦ **detentie** zn. 'hechtenis' (1477*)

detencie van ghevanghenisse 'gevangenhouding' [1483; Boutillier, Z1v] (1477*)

{De oudste datering in het EWN (1477) is onjuist. De juiste datering is 1488.}

detoneren 1 ww. '(doen) ontploffen' (1577)

detoneren 'ontploffen of bonzen' [1553; Werve, D4r] (1577)

♦ **detonatie** ww. 'ontploffing' (1689)

d'ontploffing oft detonatie [1683; Lemery, 327] (1689)

detoneren 2 'uit de toon vallen' (1847)

dat ... somwijlen detoneert en in het aangrijpen der nooten wankelt [1838; De Avondbode (KB) 9/10] (1847)

deuce zn. 'tennisterm' (1951)

toen het weer "deuce" was [1904; Sportblad 12/8 ,12] (1951)

deugen ww. 'geschikt zijn, juist zijn; oppassend zijn' (1210-40*)

nedouch 'deugt niet, heeft geen waarde' [1100; ONW] (1210-40*)

{De datering van de eerste attestatie in het EWN moet zijn: 1220-40.}

♦ **deugniet** zn. 'iemand die niet wil deugen, stout kind' (1564)

Veele vagabonden en andere deugnieten [1539; iWNT *vagebond*] (1564)

deuk zn. 'bluts' (1726)

Vnnl. *een sulcken deuck of put in d'aarde* [1671; Meyster, A2r] (1726)

♦ **deuken** ww. 'een deuk maken' (1769)

gedeukt (zonder betekenis) [1754; Kroon, 288]

deun 2 bn. 'gierig, armoedig' (1460)

Vast ghevangen ende done ('vast, stevig') [1432; iMNW *done II*] (1460)

deurwaarder zn. 'gerechtelijk ambtenaar' (1285-86)

dorewerdre 'deurwacht' [1240; VMNW] (1285-86)

deuvik zn. 'stop in het spongat van een ton, deuvel' (1365)

♦ **deuviken** ww. 'door een deuvik aftappen; deuvelen' (1709)

Vnnl. *onderscheid tussen deuviken, en "tappen" gemaakt: soo dat "tappen" nu al geschied met een kraan!* [1681; Winschooten, 309] (1709)

devaluatie zn. 'waardevermindering' (1768)

Devalvatie (van een munt) [1737; Oprechte Haerlemse courant (KB) 8/1] (1824)

- *devaluatie* (van een munt) [1738; Amsterdamse courant (KB) 31/5] (1768)

♦ **devalueren** ww. 'het verminderen in waarde' (z.j.)

het examineren en devaluëren van de in- en uytlandse Geldspecien [1737; Oprechte Haerlemse courant (KB) 18/6] (z.j.)

devies 1 zn. 'zinspreuk' (1460-1514)

devisen van twee letteren 'kentekens van twee letters' [1434; iMNW *veldinc*] (1460-1514)

deze vnw. (1100)

Pīn 'deze' (accusatief ev.) in: *Pīn i æ ber et dud* 'draag deze ijf (= runenstaafje) altijd in de strijd' [501-510; ONW] (1100)

DIA-DID

dia zn. 'positieve foto om te projecteren' (1943)

kleuren-dia's [1938; Haagsche courant (KB) 19/3] (1943)

diabetes zn. 'suikerziekte, *diabetes mellitus*' (1351)

♦ **diabeet** zn. 'lijder aan diabetes' (1920)

de urine eens diabeticus [1840; Chemisch-pharmaceutisch archief, 62] (1920)

- *deze wijn wordt in Duitschland algemeen voor Diabeten voorgeschreven* [1895; De Maasbode (KB) 28/11] (1958)

diabolo zn. 'speelgoed van dubbele kegel op een koord' (1912)

In plaats van tennis speelt men er Diabolo! [1906; Rotterdamsch nieuwsblad (KB) 11/10] (1914)

diachroon bn. 'beschouwd door de tijd heen' (1920)

- *de diachronische en de synchronische taalwetenschap* [1923; Van Hamel, 23] (1952)

- *de diachrone verhouding* [1926; Royen, 141] (1968)

♦ **diachronie** zn. 'beschouwing door de tijd heen' (1955-56)

"diachronie" of geschiedkundige studie van de taal [1922; DW&B, 1153] (1955-56)

diacones zn. (NN) 'protestantse liefdewerkster, ziekenzuster' (1658)

♦ **diaconessenhuis** zn. (NN) 'ziekenhuis met diaconessen' (1896)

de zusters "diaconessen" uit het "diaconessenhuis" te Utrecht [1849; Drentsche courant (KB) 9/1] (1896)

diaconie zn. (NN) 'armbestuur van protestante kerk' (1622)

Eerst *diaconije* "eenen dienst" [1605; Werve, C8v]

diafragma zn. 'middenrif; regelschijf voor lichtinval' (1480-1500)

Alst comt van dyafragma dat die craye ('middenrif) heet [1351; MNW-P, Medicina] (1480-1500)

{De tweede attestatie in het EWN staat in het WNT niet onder *verzwering* (een sublemma bij *verzweren II*, waarin *Diaphragma* (1694) voorkomt), maar in het lemma *vleesch* (G).}

diagnose zn. 'vaststelling (o.a. van ziekte) op grond van kenmerken' (1798)

dewyl hy van de "Diagnosis", den grondslag der "Prognosis", niets en weet [1761;

Agnomastix, 92] (1798)

- *naar de vastgestelde indicatie en diagnose beoordeeld* [1824; Rosenstein, 25] (1857)

♦ **diagnostiek** zn. '(leer van) het stellen van een diagnose' (1847)

de afzonderlijke "diagnostiek" beide dier uitslag-ziekten [1818; Alg.KLB 2, 6] (1847)

♦ **diagnostisch** bn. 'dienend tot stellen van een diagnose' (1864-65)

het "diagnostisch" doorzigt van den Heer H. [1823; Verh.KNI 6, 165] (1864-65)

diagonaal bn. 'in schuine richting, dwars'; zn. 'hoeklijn' (1773)

Vnnl. *in eene diagonale linie* (bn.) 'in een diagonale lijn' [1547; De Bouelles, A2v] (1773)

- *de lengte des Diagonaels* (zn.) [1600; Sems/Dou, 80] (1863)

diagram zn. 'schema, grafische voorstelling' (1824)

DIAGRAMMA, Ontwerp, aftekening 'verklarende figuur' [1771; Buys] (1824)

- *DIAGRAM. Een ontwerp of aftekening ... om iets te bewijzen* [1821; Nieuwenhuis] (1872)

diakritisch bn. 'onderscheidend' (1847)

Diacritische teekenen [1801; Michaëlis, 252-53] (1847)

dialect zn. 'streektaal' (1669)

DIALECT "een wijs van spreken" [1668; Koerbagh] (1669)

♦ **dialectiek** zn. 'redeneerkunst, met name redeneerwijze die vanaf stellingen via tegenstellingen tot een synthese voert' (z.j.)
dialectica 'redeneerkunde' [1240; VMNW]

♦ **dialectisch 1** bn. 'van (de aard van) dialect' (1897)
"slabberen", *dialectisch "slobberen"* [1837; Willems, 319] (1897)

♦ **dialectisch 2** bn. 'tot de dialectiek behorend' (1393-1402*)
 - *niet Dialectisch-gewijs* 'niet op de wijze van de redeneerkunst' [1583-84; Joris 4, fol.33v] (1799)
 {* De eerste attestatie in het EWN is niet geheel juist. De vorm moet zijn: *dyaletijc* (met *y*).}

dialoog zn. 'tweegesprek' (1340-60)
Maecte eenen dyalogus / Dats een bouc van II personen [1300-25; MNW-R, Spiegel historiael (Derde Partij)] (1340-60)

dialyse zn. 'scheiding van chemische stoffen door een membraan; zuivering van bloed' (1909)
Deze scheidende werking van het tusschenschot noemt G. "dialyse" [1861; Album, wetenschappelijk bijblad, 91] (1909)

diameter zn. 'middellijn, doorsnede' (1629)
dat derde deel des diameters [1539; Coecke van Aelst, c4v] (1629)

diarree zn. 'buikloop' (na 1624)
 Mnl. *dyaria* 'soort buikloop' [1351; MNW-P, Liber Magistri Avicenne] (na 1624*)
 {* De oudste datering in het EWN moet zijn 1624, en niet *na* 1624. Voor deze attestatie moet Vnnl staan i.p.v. Nnl.}

diaspora zn. 'verspreide, verstrooide bevolking; de gebieden waar deze bevolking woont' (1847)
de geloovigen van de Diaspora [1838; GGB, 382] (1847)

dicht bn. 'gesloten' (1286)

♦ **dichten 1** ww. 'dichtmaken' (1513)
 Mnl. *een yeghelic zijn statboom te doen dichten* 'een ieder zijn beschoeiing dicht te laten maken' [1408-14; iMNW *statboom*] (1513)

dichten 2 ww. 'poëzie schrijven' (1260-80)
al da na degted Hejnrlic 'op grond daarvan dichtte Henric' [1200; VMNW] (1260-80)
 - *dichten* 'dicteren' [1240; VMNW] (ca. 1300)

♦ **dichter** zn. 'poëet' (1265-70)
dichtre 'schrijver' [1240; VMNW] (1265-70)

dictator zn. 'alleenheerser' (1614)
 Mnl. *Consul ende Dictator te samen* (in Rome) [1300-25; MNW-R, Spiegel historiael (Eerste Partij)] (1614)
 - *"Dictator". Een ouerste vercoren in nootzakelicken tyden* 'dictator, een leider gekozen in tijden van nood' [1544; iWNT *verkiezen*] (1663)

dicteren ww. 'voorzeggen om neer te schrijven' (1450-1500)
Na stijl van dicterene 'naar stijl van schrijven' [1393-1402; iMNW *stijl II*] (1450-1500)

♦ **dictaat** zn. 'wat gedictieerd wordt; opgelegde voorwaarde' (1841)
 Vnnl. *dictaat* 'verklaring (die vastgelegd wordt)' in: *de laetste lange dictaten "Dominici"* ('van Dominicus') [1618; Sixtus, titelpag.]

♦ **dictee** zn. 'schrijfoefening' (1846)
Vervolgens zuiverden zij eene "Fransche" en "Engelsche" dictée van de zich daarin bevindende fouten [1822; Nieuwe bijdragen, 125] (1846)

didactisch bn. 'onderwijskundig' (1824)
Die een didactisch stuk geeft, moet zijn onderwerp grondig verstaan [1783; Werken MNL 6, 238] (1824)

♦ **didactiek** zn. 'onderwijskunde' (1824)
 Vnnl. eerst *Didactica* 'onderwijskunde' [1663; Meijer]

DIE-DIN

d(i)e lidw., vnw. (10^e eeuw)

thise 'die' in: *thise gihele. that hers* 'die moge het paard genezen' [891-900; ONW] (10^e eeuw)

dieet zn. 'leefregel met betrekking tot voedsel en drank' (1350-1400*)

Haer diëten selen sijn clene 'wat zij eet moet weinig zijn' [1351; iMNW *cleine I*] (1350-1400)
{De oudste attestatie in het EWN komt niet uit het MNW, maar uit het supplement van het handwoordenboek (MNHWS).}

diehard zn. 'iemand die nooit opgeeft' (1929)

De verslagen "die-hards" (betreft conservatieven) [1911; NvdD voor Nederlandsch-Indië 14/9] (1929)

dienaangaande bw. 'wat dat betreft' (1350-1400)

dien aengaende 'daarop betrekking hebbend' [1350-84; MNW *roeren*] (1350-1400)

dienaar zn. 'iemand die dient' (1285)

uan den dienres 'van de bedienden' [1236; VMNW] (1285)

♦ **bediende** zn. 'iemand die (be)dient' (1684)

Eerst *bediender* als in: *Een bediender ... des warachtigen tabernakels* 'een dienaar van het waarachtige tabernakel' [1526; iWNT *tabernakeI*]

- dan *ons noch onsen bedienden* 'ons noch onze ambtenaren' [1647; Antwoordt Sweeden, 8] (1684)

dienst zn. 'het dienen' (1220-40)

Onl. *gotes dienestes* 'godsdienstplechtigheden' [1150-1200; ONW]

diep bn. 'zich ver naar beneden uitstrekkend' (eind 7^e eeuw-817)

**Diepa* (naam van onbekende waterloop bij Gent) in: *inter duos fluuios Buoclaca et Diopa* [768-814, kopie 941; ONW] (eind 7^e eeuw-817)

♦ **diepe** zn. 'diepte; diep gedeelte van zwembad' (1778)

Mnl. *te halven dipe* 'tot halverwege de stroombaan' [1280-87; VMNW]

- *in dat diepe van der zee* [1291-1300; VMNW] (1778)

diepvriezen ww. '(levensmiddelen) conserveren door snelle bevriezing' (1952)

door diepvriezen houdbaar te maken [1941; AHB 12/4] (1952)

♦ **diepvries** zn. 'conserveringsmethode van levensmiddelen door snelle bevriezing; diepvriesapparaat' (1951)

een fabriek voor diepvries-installatie voor groenten en fruit [1941; AHB 8/2] (1951)

♦ **diepvriezer** zn. 'diepvriesapparaat' (1953)

'n warm voorstander van den diepvriezer [1946; Nieuw Noordhollands Dagblad (ed.Schagen) (AA) 15/3] (1953)

diepzee zn. 'diepste deel der zeeën' (1865)

met ... diep-zee-kokers proeven te nemen [1855; NRC 25/4] (1865)

dies zn. 'jaarlijkse viering van de stichtingsdag (van universiteiten e.d.)' (1844)

noemende den sterfdag hunner martelaaren, met den naam van "dies natalis", dat is, "geboorten dag" [1755; Loosjes, 15] (1844)

- *op den dies dezer hoogeschool* [1850; Lucifer 25/3, 4] (1950)

diesel zn. 'dieselauto, dieseltrein; dieselolie' (1910)

de uitvinder van de dieselmotoren [1896; Hasebroek, 353] (1910)

differentieel 1 zn. 'constructie die wielen met ongelijke snelheid kan laten draaien' (1937)

de differentieel-werking op de achterwielen [1902; NvdD voor Ned.Indië 5/2]

differentiëren ww. 'zich verschillend ontwikkelen; onderscheid maken; zeker wiskundige bepaling uitvoeren' (1760)

elke veranderlyke Grootheid differentieeren [1738; Wolff 1, 532] (1760)

♦ **differentiatie** zn. 'het (gaan) verschillen, het maken van onderscheid, de verscheidenheid' (1938)

de differentiatie van het product uit den sinus in het vierkant van den cosinus [1797; Brunings, 9]

difterie zn. 'slijmvliesontsteking' (1895)

Eerst: *diphtheritis* als in: *DIPHTERITIS ... ook ... keelcroup genoemd* [1842; Frank, 147] (1912)
- dan *diphterie* in: *de koortsen, de griep, de ontsteking, de diphterie en een groot aantal andere ziekte-aandoeningen* [1864; Provinciale Noordbrabantsche en 's Hertogenbossche courant (KB) 10/5] (1895)

digitaal bn. 'rekenend of waarden aangevend met cijfers' (1959)

digitale machines [1949; NTNatuurkunde 15/16, 248] (1959)

dijk zn. 'dam, wal' (996-1029, kopie ca. 1035)

in de plaatsnaam *Wediche* 'Wededijk?' [893, kopie1222; ONW]

dijkgraaf zn. 'voorzitter van dijkbestuur' (1303)

onses diekgrauen 'van onze dijkgraaf' [1298; VMNW] (1303)

dik bn. 'van grote omvang' (1089)

♦ **koffiedik** zn. 'bezinsel van koffie' (1811)

de figuren van het gezonke dik der Koffy (bron van voorspellingen) [1735; Van Effen, 223]

- *de zotheid om het toekomende uit koffy-dik ... te voorspellen* [1768; Vad.lett. 2, 245] (1811)

dikwerf bw. 'dikwijls' (1744)

Vnnl. *dat sy dickwerf niet veel en behouden* 'dat ze vaak niet veel overhouden' [1574;

Waerschouwinge, B4v] (1744)

dikwijls bw. 'vaak' (1290)

Dicke wile met groten stride 'vaak met veel strijd' [1285; VMNW] (1290)

dikzak zn. 'dik persoon' (1599-1607)

Dickzack 'dikbuik' [1562; Naembouck] (1599-1607)

dilemma zn. 'moeilijke keuze' (1654)

dilemma 'lastige keuze' in: *mettet dilemma van tversouck vanden Coning van Vranckrijck* [1597; iWNT] (1765)

dilettant zn. 'amateur in kunst of wetenschap; slecht amateur' (1824)

Ik ben slegts een "Dilettant" [1777; Rütz, 5] (1824)

diligence zn. 'soort rijtuig' (1775)

eerst *de so genaemde diligentie Post* 'de zo genoemde sneldienst-postkoets' [1720; Amsterdamse courant (KB) 7/11]

- dan *dat de ordinaire* ('gewone') *Diligences van Brussel op Maastricht ... dagelyks afryden* ('vertrekken') [1741; Oprechte Haerlemsche courant (KB) 10/6] (1775)

dille 1 zn. 'plant (*Anethum graveolens*)' (1226-50)

dille [1240; VMNW] (1226-50)

dille 2 zn. 'steelhuls' (1467)

een dull aen een schuemspaen 'een kokertje aan een schuimspaen' [1441; iMNW] (1467)
{De attestatie van het EWN uit 1467 moet luiden: *dulle*.}

dimmen ww. 'licht temperen; rustig doen' (1930)

wordt ... het licht niet "gedimd" [1922; Vaderland 10/5] (1930)

dineren ww. 'de warme maaltijd gebruiken' (1775)

Vnnl. *Nae het dieneeren // begint den Dans* [1646; Vreughden-bron 2, 118] (1775)

♦ **diner** zn. 'warme maaltijd' (1782)

een magnificq diner [1757; Amsterdamse courant (KB) 17/11] (1782)

dingen ww. 'trachten te verkrijgen, wedijveren, onderhandelen, afdingen' (1281)

deghene dar hi up dinghet 'degene tegen wie hij een rechtstrijd voert' [1237; VMNW] (1281)

dinges zn. 'iets of iemand zonder naam' (1784-85)

Vnnl. *Lest was dings, hoe heet hy ook, ...* [1655; Rommelzoo, 189] (1784-85)

dinky-toy zn. 'metalen speelgoedautootje' (na 1950)

Meccano Dinky Toys [1934; De Telegraaf (KB) 24/10] (na 1950)

dinosaurus zn. 'voorwereldlijk monster' (1892)

de groep der Dinosauriers [1856; Harting, 194] (1892)

dinsdag zn. 'derde dag van de week' (1269)

Diinsendaghes vor sinte martinsmesse 'op dinsdag voor het feest van Sint Maarten' [1262; VMNW] (1269)

DIO-DIS

diode zn. 'halfgeleiderelement' (1937)

de anode van een diode [1927; Ingenieur 12/11, 1014] (1937)

dioptrie zn. 'eenheid van lenssterkte' (1912)

Eerst *dioptrie* "het viseren, hoogtemeten, nivelleren" [1847; Kramers]

- *Zij ("gezichtsscherpte" en "brekingsanomalien") zullen ... voortaan niet meer worden uitgedrukt in voeten maar in dioptrieën* [1875; GNKT Ned.Indië 1878, 405-06] (1912)

diorama zn. 'kijkkast' (1847)

de schilderijen van het diorama [1829; Groninger courant (KB) 5/6] (1847)

dioxine zn. 'uiterst giftige soort gechloreerde koolwaterstof' (1983)

omdat het het erg gevaarlijke dioxine bevat [1971; Het Parool (KB) 5/11] (1983)

dip zn. 'inzinking' (1989)

dat de oren niet meer deugden. Dat in het vermogen een "dip" (een "zak", een ontbrekend stuk capaciteit) moest worden geregistreerd [1975; Leidsch dagblad (Ld) 14/10] (1989)

diploma zn. 'getuigschrift' (1656)

dat sy ... een goet "Diploma" ('charter') op het stuck van de Religie becomen hadden [1623; Van Wassenaer 2, 201b]

diplomaat zn. 'overheidsfunctionaris, inz. zijn land vertegenwoordigend in het buitenland; onderhandelaar; voorzichtig en handig persoon' (1804)

eenige andere diplomaaten [1797; De voorheen Stichtsche nu Rhyndlandsche courant (KB) 8/9] (1804)

♦ **diplomatie** zn. 'het handelen van diplomaten; tactisch handelen; de wereld der diplomaten' (1805)

Staatshandelingen ("diplomatie") [1792; Leydse courant (KB) 5/12] (1833)

- *de kennisse der Diplomatie* [1793; Oprechte Haerlemsche courant (KB) 6/7] (1805)

♦ **diplomatiek** bn. 'betrekking hebbend op de diplomatie; sluw; onbewerkt (van uitgaven)' (1805)

het Diplomatieke Corps 'het corps diplomatique' [1785; Oprechte Haerlemsche courant 21/4]

dippen ww. 'voorzichtig indopen' (1829)

Vnnl. *met meny gedipt* 'met menie even ingedoopt' [1698; Witgeest, 402] (1829)

♦ **dipsaus** 'saus om hapjes in te dopen' (1989)

eerst *dip* 'saus' in: *in een dip verwerken* [1960; AHB 8/7]

- *een speciale dipsaus* [1965; AHB 10/12] (1989)

direct bn. 'rechtstreeks, onmiddellijk' (1539)

Mnl. *directelic tegens goede zeden* 'rechtstreeks tegen de goede zeden' [1483; Boutillier, cap.124, s8r] (1539)

directoire zn. (NN) 'damesonderbroek' (1931)

directoires, blouses, complets, jupons 'nauwsluitende vrouwenpantalons (?), blouses, constuums, onderrokken' [1909; Amersfoortsche courant (EC) 24/4] (1931)

- *Directoires* 'soort ondergoed' [1921; LC (KB) 30/4]

dirigeren ww. 'leiden van koor of orkest; zenden, sturen' (1497)

♦ **dirigent** zn. 'leider van koor of orkest' (1847)

de keus ... der dirigenten [1838; Arnheemsche courant (KB) 12/4] (1898)

dirigisme zn. 'sterke leiding van staatswege, met name in de economie' (1954)

een fel tegenstander van ieder dirigisme [1940; Leidsch dagblad (KB) 27/4] (1954)

dirk zn. 'kraanlijn' (1650)

♦ **opdirken** ww. 'opsmukken' (1861)

de vrouw van onzen kruidenier, opgedirkt in haren rood merinossen japon [1841; Gids 2, 470-71] (1861)

- ook *opdirken* 'stutten, ondersteunen' (in de zeevaart): *de giek of boom opdirken* ("stutten") [1841; Schokker, 90]

discotheek zn. 'verzameling grammfoonplaten; dansgelegenheid' (1932)

staats-discotheek 'grammfoonplatenverzameling van de staat' (met de stemmen van verdienstelijke Italianen) [1928; NRC 18/10] (1932)

♦ **disco** zn. 'discotheek (dansgelegenheid)' (1979)

eerst: *disco* 'dansen op grammfoonmuziek' in: *iedere zaterdagavond disco* [1969; Limburgsch dagblad (KB) 6/9]

- dan *disco* 'dansgelegenheid' in: *als je naar de disco gaat* [1978; Het vrije volk (KB) 19/12] (1979)

discours zn. 'betoog' (1587)

in dit mijn Discours 'in deze uiteenzetting van mij' [1564; De Perussis, L2v] (1578)

discus zn. 'werpschijf' (1832)

dat dezen Discus geweest is een zekere plate [1703; Lydius, 233] (1832)

discussie zn. 'gedachtewisseling' (1577)

discussie 'wegdrijven, wegjagen' [1553; Werve, D6v] (1577)

♦ **discussiëren** 'het voor en tegen bespreken' (1874)

't geen ... ten aanzien van het recht van den Schout mogt gediscussieert zyn [1784; Iets zakelyks, 23] (1874)

♦ **discutabel** bn. 'vatbaar voor discussie of kritiek' (1933)

discutabel 'onderzoekbaar' [1847; Kramers] (G) (1933)

♦ **discuteren** ww. 'het voor en tegen bespreken' (1695)

discuteren 'wegdrijven; doorgronden' [1553; Werve, D6v]

diskette zn. 'magnetisch opslagmedium' (1980)

I.B.M. discettes met beeldbuizen [1973; LC (KB) 13/12]

- *IBM's "diskette", die de ponskaart moet vervangen* [1974; NRC 8/10] (1980)

diskjockey zn. 'iemand die populaire muziek draait en aankondigt' (1955)

De radio, door middel van de gehate discjockey, blies de gramfoon een hoeveelheid nieuw leven in [1947; De Gooi- en Eemlander (KB) 31/12] (1955)

diskwalificeren ww. 'onbevoegd verklaren; uitsluiten; verwijderen uit de wedstrijd' (1899)

Vnnl. *gedisqualificeert verklaert* 'niet stemgerechtigd verklaard' [1667; Deductie, 11] (1889)

dispensatie zn. 'vrijstelling, ontheffing' (1292)

♦ **dispenseren** ww. 'vrijstelling verlenen' (1315-35)

nit wale en dispenseert 'niet goed besteedt' [1291-1300; VMNW] (1315-35)

dispenser zn. 'doosje voor pillen e.d.' (1979)

de nieuwe Gillette Dispenser met 20 mesjes [1951; De Heerenveensche koerier (KB) 16/1]

disponeren ww. 'beschikken over; in de juiste stemming brengen' (1357)

wel gedisponeert tote vele consten 'goed toegerust voor vele ambachten' [1351; MNW *hantgedaef*]

♦ **disponibel** bn. 'beschikbaar' (1805)

dat ... eene Vloot van ruim 40 Schepen ... disponibel zoude voorhanden geweest zijn [1795; Notulen, 87] (1805)

dispuut zn. 'redetwist; studentengezelschap' (1566)

Tweemaal dispuyt 'tweemaal onenigheid' [1564; iWNT *tweemaal*] (1566)

♦ **disputeren** ww. 'discussiëren' (1265-70)

disputiren 'discussiëren' [1240; VMNW] (1265-70)

dissel 1 zn. 'bijl' (begin 16^e eeuw)

Mnl. *van disselen, van bilen* 'over dissels, over bijlen' [1317; iMNW *bile III*] (begin 16^e eeuw)

dissel 2 zn. 'boom aan een wagen' (1507)

Onl. -*dissel* 'wagenboom' in: *in Tredissel* [1181-1210; ONW]

- mnl. *disle* 'dissel, boom van een wagen' [1240; VMNW]

{De oudste vorm in het EWN uit 1507 is *disselboom* en niet *dissel, disel* of *diesele*.}

dissident zn. 'iemand met afwijkende politieke of godsdienstige overtuiging' (1824)
Vnnl. *dissidenten* 'mensen met een afwijkende overtuiging' in: *generale dissidenten, ende dissidenten onder de Bont-genoten* [1648; Historie Oldenbarnevelt, 280] (1824)

distantie zn. 'afstand' (1577)

Mnl. *distancie* 'afstand' [1400-50; MNHWS] (1577)

♦ **distanciëren** ww. 'afstand houden (van); (zich) onttrekken (aan)' (1932)

Nameless was half gedistancieerd 'het paard Nameless was half op de maximale afstand gezet (om te nog kunnen deelnemen aan volgende koers)' [1853; Java-bode (KB) 2/11]
- *zóó gedistantieerd* 'zo op afstand gezet' [1895; Bataviaasch handelsblad (KB) 14/8]

distel zn. 'stekelige plant uit het geslacht *Carduus*' (1226-1250)

distel 'distel' [1240; VMNW] (1226-50)

distilleren ww. 'het door verdampen en condenseren zuiveren van een vloeistof' (1351)

♦ **gedistilleerd** zn. 'sterke drank' (1862)

"Eau-de-Vie", Water-dranck des levens, "Liqueur qu'on distille", gedistilleert of overgehaelden dranck [1757; Hellynckx, 28]

distribueren ww. 'uitdelen' (1405)

Mnl. *distribueren* 'verdelen' [1404; MNHWS] (1405)

district zn. 'ambtsgebied' (voor 1492?*)

arriverende in der vryhey, limiten ende district van onse voirschr. stede van Middelborch [1504; iWNT *proprietaire*] (voor 1492?*)

{De eerste attestatie in het EWN met de datring "voor 1492?" kan beter geschrapt worden omdat de tekstuitgave hoogst onbetrouwbaar is.}

DIV-DOD

diva zn. 'beroemde zangeres of actrice' (1914)

Men heeft haar de "Diva" de Goddelijke, de Hemelsche genoemd (over danseres) [1844; Goessche courant (KZ) 24/6]

- *een ... portret van de hooggevierde "diva"* (over operazangeres) [1857; Caecilia 15/3, 66] (1914)

divan zn. 'lage rustbank' (1760)

Vnnl. *divan* 'plaats waar de Turkse staatsraad vergadert' in: *Als hy 's ugtens ... in Divan quam* [1652; De Busbecq, 141]

- *Van den Raad ofte Divan van Constantinopel* [1660; De la Court, 88] (1760)

- *divan* 'zeker soort rustbank' in: *Op deeze "Divans" bezoeken en onthaalen zy malkander* [1682; De Thevenot, 54] (1871)

- *een prachtige divan of rustbank* [1833; AHB 25/3]

divergeren ww. 'uiteenbuigen, uiteenlopen' (1774)

Dit gedurigh verder aflopen ('uiteen gaan') van de stralen ... noemt men "Divergeren" [1715; Nieuwentyt, 206] (1824)

♦ **divergent** bn. 'uiteenlopend' (1874)

"Divergente" stralen [1715; Nieuwentyt, 203] (1874)

divers bn. 'verschillend' (1272*)

van diuerser varwe 'in verschillende kleuren' [1282; VMNW] (1272*)

{* De datering van de oudste attestatie in het EWN moet zijn: [1350; CG I, 228].}

♦ **diversificatie** zn. 'het verscheiden zijn/maken, spreiding'.(1863)

Vnnl. Eerder al *diversificeren* "veranderen" [1654; Meijer]

- *met diversificatie van allerhande omstandigheden* [1757; Geheime brieven, brief van 21/4, ontv. 2/5, 1]

♦ **diversiteit** zn. 'verscheidenheid' (1480-1500)

na diversiteit der materien 'overeenkomstig de verscheidenheid van het object' [ca. 1460; Lancfranck, fol.104v] (1480-1500)

dividend zn. 'periodieke winstuitkering' (1745)

Vnnl. *om zo veel dividenden of parten ('aandelen') te ontvangen, van de jaarlijksche Fonds* [1693; E.Mercurius, 48] (1745)

- *de Actien ('aandelen') waren 's avonds 815, het dividend daar in vervat* [1720; Leydse courant (KB) 9/9]

divisie zn. '(leger)afdeling' (1299*)

die diuisie van den apostlen 'het uitzenden van de apostelen' [1281; VMNW]

{*De eerste attestatie in het EWN moet geschrapt worden. Het gaat hier om een variant van het woord *devicie*, dat 'besluit' betekent.}

dixieland zn. 'soort jazzmuziek' (1956)

Potp. Dixieland (bladmuziek) [1933; Volk 4/11] (1956)

dizzy bn. 'duizelig' (1946)

een lichte hersenschudding ... welke hem wat dizzy maakte [1922; De Sumatra post 24/7] (1946)

- *En daarom worden jongelui er altijd een beetje dizzy van* [1929; Vaderland 14/2]

djatihout zn. 'hout van de djatiboom (*Tectona grandis*), teakhout' (1692*)

goede jatij plancken 'goede planken van djati-hout' [1634; Dagh-register, 300] (G)

{De datering van de attestatie in het EWN moet zijn: [1724; iWNT *eikenhout*].}

do zn. 'eerste toon van de toonladder' (17^e eeuw*)

De Italianen hebben de "ut" in "Do" veranderd [1820; Irgang, 2 noot] (17^e eeuw*)

{De datering in het EWN is onjuist. De enige bewijsplaats die het WNT van *do* geeft in het lemma *ut* stamt uit 1885.}

dobbe zn. 'waterkom in het land' (1457-97)

Als deel van de toenaam *Gerart vander dobbe* [1280-87; VMNW]

dobber zn. 'drijver' (voor 1410)

dat een sciphere zinen dober van sinen anker ghesneden wort 'dat een schipper z'n

ankerboei van zijn anker gesneden wordt' [1256-1370; iMNW *lichten I*] (voor 1410)

dobberen ww. 'drijvend zachtjes op en neer gaan' (1621)

eerst de afleiding *opdobberen* 'opduiken, omhoog komen' [1599; Kil.]

- *sullen mogen dobberen* (spelling niet zeker) 'de ankerboei zullen mogen uitgooien (?)' [1609; Register, 937]

- *Maer dobbert op de vloeden* [1611; Hoofd/De Nerée/Plomp, 120]

doceren ww. 'onderwijzen' (1553)

dat hi bewisen ende doceren conde 'dat hij bewijzen en uitleggen kon' [1517; Aurelius, 413v]

♦ **docent** zn. 'leraar' (1805)

de secretaris en docent [1787; Aanspraaken, 3] (1805)

doctorandus zn. 'afgestudeerde aan een Nederlandse of promovendus aan een Belgische universiteit' (1790)

Nnl. *Een andere Doctorandus* ('iemand die doctor gaat worden') [1734; Megerle, 92] (1634*)

{De eerste attestatie in het (gedrukte) EWN moet geschrapt worden. Deze attestatie is niet uit 1634, maar uit 1877. Dit is op de website al gecorrigeerd, maar niet in het gedrukte boek. (G)}

doctrine zn. 'leer' (1500-25)

Mnl. *Pieters lesse ende doctrine* 'Pieters les en theorie' [1470; iMNW *vestigen*] (1500-25)

♦ **doctrinair** bn. 'streng in de leer; bekrompen' (1864)

eene doctrinaire beoordeeling der wet 'een (rechts)wetenschappelijke beoordeling der wet' [1826; Nederlandsche staatscourant (KB) 22/3]

document zn. 'bewijsstuk'

die merckelicke bewisingen ende documenten tegen hem gedaen wesende 'de evidente bewijsredenen en bewijsstukken die tegen hem zijn aangevoerd' [1517; Aurelius, 291v] (1548)

♦ **documentatie** zn. 'gegevensverzameling' (1927)

kennismeming van ... gedrukte documentatie [1883; AHB 10/10] (1927)

♦ **documenteren** ww. 'met bewijzen, gegevens, documenten staven' (1824)

open te leggen en te documenteeren [1771; Amsterdamse courant (KB) 19/2] (1824)

documentaire zn. 'wetenschappelijke film' (1946)

ieder dezer "documentaires" (betreft filmopnamen van een jazz-band) [1925; De Telegraaf (KB) 18/10] (1946)

dodo 1 zn. 'uitgestorven vogel (*Raphus cucullatus*)' (1646)

- *By sommige Schryvers wordt hy Dodo, by anderen Dronte genoemd* [1782; Algemeene Oefenschoole 1-3, 292] (1853)

dodo 2 zn. (dial.) 'slaap' (1900-03)

Gij sluit, bij 't do-do-kindje zingen / Hun oogleên toe [1847; Nolet de Brauwere van Steeland, 127] (1900-03)

DOE-DOM

doedelzak zn. 'blaasinstrument' (1783)

't Veeltje is geen doedelzak [1721; Haagsche faam, 13] (1783)

doek zn. 'lap' (1240)

Onl. *an einen docho* 'op een doek' [1151-1200; ONW] (1240)

doel zn. 'mikpunt, doeleinde' (1258)

♦ **doelen** ww. '(op iets) zinspelen' (1623)

... doelen, scaecken, scieten mitten voetboghe ende hantboghe ... 'schijfschieten, schaken, schieten met voetboog en handboog' [1545; iMNW] (1623)

♦ **doelmatig** bn. 'in overeenstemming met het doel, efficiënt' (1801)

zoo waar, oordeelkundig, bescheiden en doelmatig [1776; Huizinga Bakker, 144] (1801)

doelwit zn. 'doel' (1637)

het doelwit der gemeynthe [1581; Broederlijke waerschouwinghe, B3v] (1637)

doem zn. 'oordeel, vloek' (10^e eeuw)

♦ **doemdenken** ww. 'negatief denken' (1980)

niet toegeven aan dat doemdenken [1979; NRC 7/7] (1980)

doen ww. 'handelen, verrichten, maken; veroorzaken' (10^e eeuw)

duon 'vervaardigen, vormen, maken' in: *ælb kabu (l. kambu) deda habuku* 'Alf maakte een kam voor Habuk' [791-891; ONW]

doerak zn. (NN) 'gemeen of ondeugend persoon' (1879)

met een zoogenaamden grappenmaker ("durak") aan het hoofd (in Rusland) [1847; Tijd ,379] - *durak* 'domkop, ezel' in: *maakte hij hem voor een "Durak!" uit* (in Rusland) [1855; Rusland 2, 172] (1879)

does 1 zn. 'poedelhond; hond met gekrulde haren' (1839*)

Als Jufvrouw haar been liet likken door "Kardoes" [1819; Le Prince de Beaumont, 190] (1839)

- *Maar Does, de hond, stapt er op los* [1852; Goeverneur, 7]

- *Men kan een does vele kunsten leeren, maar een jagthond maakt niemand van hem* [1863; Vad.lett. 2, 150] (1914)

{De datering van de eerste attestatie in het EWN is onjuist. Dat moet niet 1839, maar 1841 zijn.}

does 2 bn. 'suf' (1644)

♦ **doezelen** ww. 'suffen' (1911)

de doezelende geest 'de suffende geest' [1880; De Locomotief 6/7] (1911)

♦ **doezelig** bn. 'dromerig, slaperig' (1911)

Eerst in de afleiding *doezeligheid*: *Pyn en doezeligheid* ('duizeligheid') van 't Hooft [1736; Ilberi 232]

- *"Döösig". – Ook wel "düsig"* (platduis). *Eigenlijk hetzelfde, als ons ... duizelig ... bedwelmd. Voorts ten gevolge daarvan: stomp, dof, dromerig, slaperig ... in welke zin men in*

Gelderland van "een doezelig meisje, eene regte doezel" spreekt [1827; Lulofs, 425] (1911)

- *beiden waren doezelig, lui en averegts* ('onuitgeslapen, lui en onbekwaam') [1853;

Leeskabinet 1, 163]

- haar *doezelig* ('dromerig') *gezigje* [1857; Calcar 1, 236]

does 3 zn. 'sproeikop (van een gieter)' (1951)
een TUINBESPROEING-SLANG, 6 Meter, met koperen straalspuit en does [1899; Haagsche courant (KB), 31/7] (1951)

dof 2 zn. 'slag' (1622)
alsje een dofjen weet 'als je een buitenkansje weet' [1612; iWNT *dof l*]

♦ **doffen** ww. (dial.) 'slaan, klappen geven' (1904)
 Vnnl. *doffen* "iemand soo slaan, dat het een "dof", of slag geeft" [1681; Winschooten, 44] (1904)

doft zn. (NN) 'roeibank' (1339)
acht dochten 'acht roeibanken' [1286; VMNW] (1399)

dogma zn. 'leerstelling; geloofsleer' (1654)

♦ **dogmaticus** zn. 'iemand die dogma's aanhangt; rechtlijnig mens' (1864)
De Eerste worden te regt "Dogmatici" genaamt [1754; Nieuwentyt, *2v] (1864)

♦ **dogmatisch** bn. 'op een dogma gegrond; fanatiek' (1793-96)
een dogmatisch geschrift [1707; Nieuwe Samenspraek, 119] (1793-96)

dojo zn. 'instituut of leslokaal voor judo' (1961)
de Dojo van de Haagse Judoclub [1950; Het Parool (KB) 21/12] (1961)

doka zn. 'donkere kamer voor het ontwikkelen van foto's' (1943)
FOTOGRAFIE Bediende gevraagd voor ... doka [1940; Haagsche courant (KB) 12/3] (1943)

dokter zn. 'arts' (1576)
 - *Och! die koorts sal wel genesen: / Want 'er Docter is ér al* [1650; Smeerbol, 110] (1822)

dol 1 bn. 'krankzinnig' (1240)
 Onl. *Hugo Dulla* 'Hugo (de) Dwaze' [1174 (kopie 1174-1200); ONW]

♦ **dolblij** bn. 'uitgelaten blij' (1899-1906)
Zoo dol blij was ik, dat mijn ventje den morgen had gehaald [1848; Hoek, 227] (1899-1906)

dolfijn zn. 'walvisachtig zoogdier (*Delphinus*)' (1287)

♦ **dolfinarium** zn., 'gebouw met bassins waar dolfinen worden gehouden' (1975)
Harderwijk krijgt dolfinarium [1965; AHB 1/4] (1975)

dolk zn. 'soort mes' (1450-1500)
dagghen, inghelsche dolle 'degens, engelse dolken' [1340-60; iMNW *dagge*] (1450-1500)

dollar zn. 'Amerikaanse munt' (1821)
heeft aan boord 40000 Dollars (op Spaans schip) [1743; 's Gravenhaegse courant (KB) 11/12] (1821)

dombo zn. 'sufferd' (1987)
"dombo" iem. met flaporen, sloom figuur [1984; Laps] (1987)

domein zn. 'gebied' (1514)
 Mnl. *ons heren domeynnen ende erve* 'de heerlijkheden en erfgoederen van onze heer' [1470; iMNW *verminderen*] (1514)

dominee zn. 'protestants geestelijke' (1569)
domine 'katholiek geestelijke' in: *siet onsen domine comen!* [1504; iWNT *wezel*] (1569)

domineren ww. 'overheersen' (1351)

♦ **dominant** bn. 'overheersend' (1824)
 Vnnl. *onder de dominante Regieringe* [1660; Propositie, 3] (1824)

dominicaan zn. 'monnik in kloosterorde van de heilige Dominicus' (1622)
Jesuiten, Franciscanen, Dominicanen, Capucijnen [1598; Iesviten loghenstroynghe, titelpag.] (1622)

domino 1 zn. 'spel' (1769-1811)
dominee[s]spel [1776; iWNT *domino*] (G) (1769-1811)
 - *het domino spel* [1777; Sterk, 328] (1837)

♦ **domino-effect** zn. 'kettingreactie als van vallende dominostenen' (1984)
het domino-effect [1964; Het vrije volk (KB) 12/8] (1984)

♦ **domino-theorie** zn. 'theorie dat iets een domino-effect zal hebben' (jaren 1950*)
de [zo]genaamde domino-theorie [1963; Leidsch dagblad (Ld) 25/4] (jaren 1950*)
 {De datering "jaren 1950" in het EWN wordt niet door documenten ondersteund.}

domino 2 zn. 'soort mantel' (1757-58)
een Bal en Masquerade, waarby de Koning verscheen in Domino-Gewaat [1732; Leydse
 courant (KB) 15/9] (1757-58)

dommekracht zn. 'werktuig om zware voorwerpen op te tillen; stevig gebouwde sul' (1652-62)
't Minnen is een domme-kracht [1637; Van der Veen, 206]

domoor zn. 'dom persoon' (1757-62)
Wel domoor [1745; Duim, 12] (1757-62)

dompelen ww. 'onder laten gaan in vloeistof' (1605)
ende dompelen ('duiken') daer mede op ende neer [1598; iWNT]

domper zn. 'kaarsendover; iets wat de stemming bederft' (1691)
Dat alle dompers dompt, en van haer glans berooft [1634; Vande Venne, *Hollandsche Sinne-Droom*, a6r] (1691)

dompig bn. 'bedompt, onfris' (1562)
dompich ende doncker 'dampig en donker' [1528; Vorsterman, Y3r] (1562)

dompteur zn. 'dierentemmer' (1931)
daar klinkt een schelle fluit, ze is van den "dompteur" [1868; NRC 6/5] (1931)
 - *in den als dompteur beroemden B.* [1876; Batviaasch handelsblad (KB) 27/6] (1931)

DON-DOU

donateur zn. 'iemand die schenkingen doet' (1545)

♦ **donatie** zn. '(officiële) schenking' (1542)
die confirmatie ende donatie van der graefscappen 'de bevestiging en erfenis van de
 graafschappen' [1517; Aurelius, 141v] (1542)

donker bn. 'duister, zonder licht' (10^e eeuw)
 - *Willelmus Dunker* 'Willem Donker' [1169 (kopie 1169-1200); ONW] (1240)

donor zn. 'gever' (1950)
Het bloed van "donor", zoals de Amerikanen den gever hebben gedoopt [1922; Volk, 26/04]
 (1950)
 - *de geschiktheid van een donor* [1922; De Preanger-bode (KB) 13/5]

donut zn. 'ringvormige zoete koek' (1963)
geen kop koffie-met-een-donut [1941; De Sumatra post (KB) 28/6] (1963)
 - *donuts-bar voor de Amerikanen* [1945; Limburgsch dagblad (KB) 5/7]

dood 1 bn. 'niet levend' (1100)
dōtnest 'dood nest' in: *in tercio loco qui dicitur Datnesta* 'in de derde plaats die dōtnest
 genoemd wordt' [820-22 (kopie 941); ONW dōf]

dood 2 zn. 'eind van het leven, levenloosheid' (10^e eeuw)
dot '(het) overleden zijn, (de) dood' [801-1000; ONW]

dood- voorv. 'zeer, heel erg' (1636)
Ter seluer tijt wert Ezechias dootsieck [1528; Vorsterman, cc6r] (1636)

doof bn. 'niet kunnende horen' (1240)
also aspidis douuero 'als van de adder die dof is' [901-1000; ONW] (1240)

doeien ww. 'smelten van ijs; niet vriezen' (1287)

♦ **doei** zn. 'het smelten; temperatuur boven het vriespunt' (1573)
 Mnl. *do* 'als de vorst voorbij is' [1477; Teuth.]

doeier zn. 'kern van een ei' (1287)
 - *doyeren van eyeren* [1480-1500; MNW-P, Boeck van surgien]

doolhof zn. 'kunstige dwaaltuin; ingewikkeld stelsel' (1560)
wt den doolhof geraken [1553; Ovidius Naso, 45r] (1560)

door- voorv. dat bn. versterkt (1351)
[dur+gujt uerstan 'heel goed begrepen' [1200; VMNW]
 - *dur hat 'zeer gehaat' [1240; VMNW]*

doorwrocht bn. 'grondig bestudeerd, doordacht' (1556)
 Mnl. *Al met goude doirwracht 'helemaal met goud doorwerkt' [1479-1517; MNW-P, Marialegenden en -exempelen, dl.2] (1556)*
 - *so sterc ende wel doorwrocht [1530-50; MNW-P, Historie van den wonderlicken Merlijn]*

dop zn. 'leeg omhulsel, deksel' (1287)
dop als toenaam in gillis dop [1274; VMNW]

dopen 1 ww. 'onderdompelen, het doopsel toedienen' (1240)
 Onl. *Thaz er christum solte toufen 'dat hij Christus zou dopen' [1151-1200; ONW] (1240)*

doping zn. 'gebruik of toediening van pepmiddel; het pepmiddel zelf' (1930)
Paarden. Maatregelen tegen "Doping" [1903; AHB 5/10] (1930)

♦ **dope** zn. 'pepmiddel', in de chemie ook 'toevoeging ter verbetering van bepaalde eigenschappen' (1952)
"dope", opium en dergelijke stoffen [1919; Het Oosten (KB) 21/3]
 - *dope 'verdovende middelen' in: een hoekje vrijgemaakt voor "dope" [1921; AHB 28/4] (1952)*
 - *dope 'zeker soort lak' in: "dope" voor vliegtuigen en luchtschepen [1921; NRC 30/1]*

♦ **dopen 2** ww. 'dope toedienen' (1964)
in hoeverre het dopen geoorloofd en raadzaam genoemd kan worden (voor sportmensen) [1932; De Telegraaf (KB) 13/11] (1964)

doppen 2 ww. '(in)dopen'; (BN) '(als werkloze) stempelen, werkloos zijn' (1526)
 Mnl. *ende dopte daer 'en diende daar het doopsel toe' [1285; VMNW dopen]*
 - ook: *in dat sap dopte 'in het sap doopte' [1401-1500; iMNW dopen] (1526)*
 - *doppen 'stempelen' in: Hun tegenwoordigheid in de lessen zal hen ontslaan van de verplichting te gaan doppen [1921; De Werkman (Aalst) 7/7] (1933)*

♦ **dop** zn. (BN) 'werkloosheidsuitkering' (1933)
de bestendige luiaards, die van den dop een stiel maken [1922; Recht en vrijheid (Aalst) 22/1]

♦ **dopper** zn. (BN) 'stempel' (1873)
dopper "ijker van een schip" [1783; Winkelman]
 - *stempel of dopper [1861; Kamarsch, 392] (1873)*
 - *arme dopper 'arme steuntrekker' [1922; Recht en vrijheid (Aalst) 23/7] (1933)*

dosis zn. 'hoeveelheid, portie' (1663)
 Mnl. *daer of es dosis 2. "dr." waarvan de dosis 2 drachmen (zekere gewichtseenheid) is' [1351; MNW-P, Cyrurgie, Hs. Cambridge, tweede stuk] (1663)*

♦ **doseren** ww. 'in porties verdelen, verstrekken' (1914)
het doséren der voeding van den zuigeling [1852, NTV 5, 40] (1914)

♦ **dosering** zn. 'afgepaste hoeveelheid, dosis' (1936)
een zeer nauwkeurige dosering [1848, Mohr, 286] (1936)

dossier zn. 'verzameling geschriften over één onderwerp' (1856)
de dossier van een dertigjarig geding [1837; Gazette 12/5] (1856)

dot zn. 'kluwen, zuigdot, grote hoeveelheid, iets liefs' (1669)
aerden dotten 'dotten aarde' [1560; Biestkensbijbel 2Sam 16:13, 122r]

douane zn. 'toldienst' (1685)
het Recht van de de [sic] Douane 'tolrecht' (spelling niet zeker) [1653; Register, 77] (1699)
 - *de Douane van Foia 'de tolrechten (?) van Foia' [1660; Tractaet, 54]*

doubleren ww. 'voor de tweede keer doen' (1581)
 Eerst: *dobbeleren 'doubleren' [1562; Kil.] (G)*

♦ **doublure** zn. 'verdubbeling, dubbel exemplaar' (1847)
doublure 'vervanger' in: afgrijslijk waren alle de "doublures!" [1792; Spectatoriaal toneel, 161] (1912)

doublet zn. 'dubbel of tweeledig exemplaar; dubbelvorm' (1631)
dobblotten '(uit twee delen bestaande) namaakedelstenen' [1551; iWNT]
- *van elck doublet saey* 'van alle dubbele stukken (?) saai' [1587; iWNT *stamet*]

doublé zn. 'metaal bedekt met een laagje goud' (1888)
Eerst: *van echt doublé Goud* [1863; Provinciale Noordbrabantsche en 's Hertogenbossche courant (KB) 4/12]
- *geen afzonderlijk stempel ... voor "doublé"* [1879; NvdD 18/9] (1888)

douche zn. 'stortbad' (1835)
verscheide soorten van Dropval (douche) [1791; Alg.KLB, 182] (1835)
- *ook laat men het (warm bronwater) wel eens door "Douches" uit de hoogte ... nedervallen* [1794, Meerman 4, 309]

DRA-DRE

draaien ww. 'om een as of middelpunt bewegen' (1240)
Onl. *thrāen* '(aan de draaischijf) draaien' in: *samo sinowolde so sie gethrat sin* 'zo rond alsof ze gedraaid zijn' [ca. 1100; ONW]

draak zn. 'fabeldier' (1240)
drako 'draak' als laatste deel van het toponiem *Holedraca* [1133; ONW] (1287)

dracht zn. 'het drachtig zijn; dragen van kleren' (1287)
met vwer dracht 'met uw kind' [1265-70; VMNW] (1287)

draconisch bn. 'buitengewoon streng' (1863)
Vnnl. *de oude "Draconische Wetten"* [1613; Dwinglo, B2v] (1863)

dragen ww. 'sjouwen, bij zich hebben, aanhebben; verdragen' (1100)

♦ **drager** zn. 'die iets draagt' (10^e eeuw)
- *sloteldragre* 'sleuteldrager' [1240; VMNW] (1280)

♦ **draaglijk** bn. 'te verdragen; redelijk goed' (1659)
Mnl. eerst *ondragelijc* als in: *ondragelijke bordinen* 'ondragelijke lasten' [1332; MNW-P, Stuttgartse leven van Jezus]
- *dragelic* 'draagbaar' [1482-1501; MNHWS]

dragonder zn. 'lichte cavalerist; manwijn' (ca. 1650)
- *Dragonder* "een zekere ruiter ... fig. gemeenz. een groot grof meisje of vrouw" [1857; Bomhoff] (1847*)

{De betekenis 'manwijn' komt in 1847 niet in Kramers voor, i.t.t. wat in het EWN staat.}

draineren ww. 'afwateren' (1859)
het "drainèren", waardoor men ... een groot gedeelte der landerijen tot meerdere vruchtbaarheid gebracht heeft [1849; Surinaamsche courant etc. (KB) 26/5] (1859)
- *DRAINEREN ... droogmaken van gronden door middel van onderaardsche buizen* [1850; AHB 5/8]

♦ **drainage** zn. 'het ontwateren' (1912)
het stelsel van "drainage" of "ondergrondsgreppeling" [1850; NRC 10/4] (1912)

drama zn. 'toneelstuk; tragedie, schokkende gebeurtenis(sen)' (1784)
"Drama" en "Dramatische" Gedichten der "Hebreeuwen" omschreeven [1764; NLV, 673] (1784)

♦ **dramatisch** bn. 'betreffende het drama, toneelachtig, hartstochtelijk; opzienbarend, schokkend' (1824)
"Drama" en "Dramatische" Gedichten der "Hebreeuwen" omschreeven [1764; NLV, 673]

♦ **dramatiek**, zn. 'toneelkunst; het opzienbarende' (1847)
Eerst *dramatiek* 'dramatisch' (bn.) in: *over al dramatiek te zijn* [1781; Feith, 170]
- dan *dramatiek* (zn.) in: *met betrekking tot letterkunde en "dramatiek"* [1839; Gids 3, 213] (1847)

♦ **dramaturg** zn. 'toneelkenner, toneelschrijver' (1847)
de twee vermaarde "Dramaturgen" ('toneelschrijvers') [1808; Verhandelingen dichtkunst, 361] (1875)

drammen ww. 'aandringen, zeuren' (14^e eeuw)

♦ **doordrammen** ww. 'hinderlijk blijven doorpraten; (besluiten) doordrukken' (1969)
na nog enkele maanden van doordrammen [1962; Het Parool 12/5] (1969)

drang zn. 'het dringen; neiging, verlangen' (1473)
tzwinters drange 'de druk van de winter (?)' [1390-1410; MNW-R]
 - *mit dranghe* 'met aandringen, met handtastelijkheid' [1399-1425; iMNW]

♦ **dranger** zn. 'scharnier waardoor een deur zichzelf sluit' (1961)
 Eerst *De welbekende Deurdringers* [1878; NvdD 21/2]
 - dan *Deurdrangers* [1879; Apeldoornsche courant (KB) 9/8]
 - *een model deurscharnier en dranger* [1894; Leidsch dagblad (Ld) 12/5] (1984)

draperen ww. 'omhangen met een kledingstuk; in plooien schikken' (1840)
draperen 'laken maken' (variant van *drapieren*) in: *gedrapeert of bereid op de maniere van Lakenen* [1740; E.Mercurius 1, 126]
 - *Beiden zyn wel getekend en gedrapeerd* 'Ze zijn alle twee goed getekend en geplooid' [1774; Volkman 5, 85] (1840)

drassig bn. 'vochtig, modderig' (1770)
drassig 'natachtig, vochtig' [1710; Halma]
 - eerder: *dras* 'nat' in: *Dras-broeck* [1619; Bredero, 125] (1664)

drastisch bn. 'radicaal' (1847)
van die "drastische" pillen [1787; Becker, 123] (1847)

dreet zn. 'scheet' (1272*)
dreet 'poep' in: *Dat ghi niet ... Vwen dreeth verterd* 'dat u niet uw poep eet' [1285; VMNW] (1272*)
 {De eerste attestatie in het EWN is een toevoeging uit 1287-88 aan een tekst uit 1272. De betekenis is niet 'scheet', maar 'stront, poep' (VMNW).}

dreinen ww. 'plagen, huilerig zijn' (1872)
 eerst de afleiding *dreinster* in: *Ik was ... geen druilloor, geen dreinster, geen huilebalg* [1802; Wolff/Deken 1, 36]
 - *dreinen (van kinderen)* 'lastig zijn' [1855; Roorda van Eysinga s.v. *kribbebijten*]

drempel zn. 'verhoging in deuropening' (1404)
opten drempel 'op de drempel' [1301-1400; iMNW *naken*]

drentelen ww. 'langzaam heen en weer lopen' (1678)
Of Tijsje schoon wat dreentelt [1655; Stootkant, 85] (1678)

drenzen ww. 'huilen, zeuren' (1477)
drentense met harre herten 'zuchtten ze met hun herten' [1384-95; MNW-P, N.T. in de Zndl. vert. (dl. 2)]
 - *drenten* 'kniesen, drenzen' [ca. 1425; MNHWS]

dressing zn. 'saus' (1974)
 Eerst *dressing* 'middel voor het schoonmaken en kleuren van suède' [1922; Nieuwe Tilburgsche courant (KB) 23/9]
 - *iets over salades, dressings en dergelijke* [1935; Lodewijks, 27] (1974)

dressoir zn. 'aanrechttafel, buffet zonder bovenbouw' (ca. 1350)
dretsoren 'kamertjes voor voorbereiden van maaltijd' [1301-25; iMNW]

dreunen ww. 'dof geluid voortbrengen' (1550)
 Mnl. *droenen* 'schudden' [1477; Teuth.]
 - *hi sloech den ruese op sijn harse becken dattet droonde* 'hij sloeg de reus op zijn hersenpan dat het dreunde' [1516; MNW-P]
 - *dreunen, dronen* 'daveren' [1588; Kil.] (1648)

♦ **dreun**, zn. 'dof geluid, schok, smak; eentonig ritme; oplawaai' (ca. 1626)
longen stijf van dreun 'longen met een stevige ademstoot' [1620; Vondel 2, 251]

dreutelen ww. 'talmen' (1611)
dreutelen 'de passen van een dwerg nemen' [1599; Kil.] (1678)

drevel zn. 'puntige ijzeren bout, pons' (1384-1407)

twe grote drevel 'twee grote laadstokken (voor wapens)' [1387; iMNW] (1384-1407)

DRI-DRU

dribbelen ww. 'met kleine pasjes lopen; de bal met kleine tikjes vooruitbrengen' (1384-90)
eerst *Petrus Drubbel van drubbelen* 'huppelen, dansen' [1281; Debrabandere 2003]
- dan de afleiding *ondrubbelen* in: *eer ghi mi ... ondrubbelt* 'voor ge me ontloopt' [1325-1350; MNW *ontdribbelen*]

drie telw. '3' (819-825)

Theio tho sunde 'drie (keer acht) duizenden' [507-800; ONW]

♦ **derde** telw. 'de plaats van drie innemend' (1220-40)

Onl. *therte* 'derde' [507-768, kopie 751-768; ONW] (1220-40)

- *thaz dridte teil* 'het derde deel' [1151-1200; ONW]

drift zn. 'drijvende beweging; hevige opwelling' (1240)

♦ **driftig** bn. 'vurig; opvliegend' (1421)

dat ghi ... driftegere sijt 'dat u vuriger bent' [ca.1393-1402; MNHWS] (1534)

drijfveer zn. 'innerlijke aandrift, beweegreden' (1781)

drijfvere 'zeker onderdeel van een waag' [1666; iWNT *waag I*]

- *alle de Dryf-vederen* 'alle de beweegredenen' [1749; Opregte Groninger courant (KB) 18/2] (1781)

drijten ww. 'schijten' (1599)

Mnl. eerst de samenstelling *dritebusk* 'schijtbosje' [1288; VMNW]

- "*Driten*" oft "*schiten*" / "*Driten*" oft "*schéten laten*" [1562; Naembouck] (1599)

dril zn. 'lillende gelei' (1801)

Vnnl. *Smul de Frikze-dril* 'smul van de dril van fricassée (?)' [1655; Rommelzoo, 273]

- *Dril* "gestolt kalfsnat" [1710; Halma] (G) (1801)

♦ **kikkerdril** zn. 'kikkerrit, geleiachtige massa met kikkereitjes' (1888)

Vnnl. eerder al: *Vorschen-dril* [1661; Jaerbeschryver, 55]

drillen ww. 'schudden, trillen; africhten, oefenen' (1357*)

- *drillen* 'een compagnie soldaten trainen' [1648; Hexham] (G) (1721)

{De datering van de eerste attestatie in het EWN (1357) is onjuist. Dat moet zijn: 1450-70.

De volgende attestatie ('trillen en zwaaien') kan thans gedateerd worden: 1430-50.}

dringen ww. 'zich door druk uitoefenen een weg banen; voorwaartse druk uitoefenen' (1290)

da si te heme drungen 'daar waar ze naar hem opdrongen' [1200; VMNW] (1290)

♦ **dringend** bn. 'met drang gevraagd; urgent' (1636)

Mnl. *Dese quamen sere dringende vort* 'deze baanden zich met forse druk een weg (?)' [1340-60; MNW-P, Roman van Limborch]

- *dryngende* 'dwingend' [1477; Teuth.]

drive zn. 'diskettestation' (1936)

een kolossale drive 'een geweldige slag' (bij cricket) [1894; athleet 16/6, 2] (1936)

droes 1 zn. 'paardenziekte' (1573)

Mnl. *droiss* 'gezwel' [1477; Teuth.]

- ook de afleiding *droesig* 'aan droes lijdend' [1480; MNHWS]

droes 2 zn. 'duivel' (1561)

droes 'duivel' [ca. 1524; Van Doesborch, 247] (1600)

droevig bn. 'treurig' (14^e eeuw)

druuogon (datief) in: *andruuogon modo se thar bleif* 'met een bedroefd gemoed bleef zij daar' [1151-1200; ONW]

- *die moeder droevich om haer lieve dode kint* [1340-60; MNW-P] (14^e eeuw)

drogeren ww. 'opwekkende middelen toedienen' (1978)

de Vlaamsche baanrenners zijn dus gedrogeerd [1931; Eindhovens dagblad (KB) 15/12] (1978)

drogreden 'bedrieglijk argument' (1666)

♦ **drogbeeld** zn. 'bedrieglijk beeld' (1866)

Mogelyk het drogbeeld eener levendige, scheppende verbeeldings-kragt [1798; Wagener, 147] (1866)

drol zn. 'keutel, stuk drek; mollig kind' (1678)

drol 'dop, rond gedraaid ding, rond gedraaid uitworpel' [1588; Kil.] (G) (1669, 1678, 1890)

drom zn. 'menigte' (1599)

♦ **drommen** ww. 'samendringen' (ca. 1350)

Om hem te siene was menich droemen 'om hem te zien was er heel wat gedrang' [1285; VMNW] (ca. 1350)

- *drommen* 'dringen' [1301-25; iMNW]

drommel zn. 'duivel; beklagenswaardig persoon' (1599)

drommel 'gedrongen, dik voorwerp' [1588; Kiliaen] (1599)

- *arme Drommels* [1748; Referyntje, 4] (1657*)

{De attestatie van *arme drommels* uit 1657 in het EWN moet aldus gewijzigd worden:

domme drommels 'domme sukkels' [1657; WNT *wapen*]. (G)}

drommels bn. tw. 'zeer, lastig' (1679)

Hier leyt een drommels huys 'dit ziet er somber uit' [1649; iWNT *huis*] (G) (1679)

dronk zn. 'hoeveelheid die men drinkt' (1450-1500)

drinken sinen dronc [1301-25; iMNW] (1450-1500)

droom zn. 'voorstelling in de slaap; toestand dat men droomt' (1240)

Onl. *in droume* 'in een droom' [1151-1200; ONW] (1240)

drop 1 zn. 'druppel' (10^e eeuw)

dropp 'druppel' [801-1000; ONW] (10^e eeuw)

drop 2 zn. (NN) 'snoepsoort uit zoethoutwortel' (1746)

Vnnl. *Soet hout of drop soet hout* ('verdikt sap van zoethout') *ghenutticht, gheneest den borste* [1603; Jacobs, D5v]

- "*drop*" van "*Soethout*" [1681; Winschooten] (1746)

droppen ww. 'laten neerkomen, achterlaten' (1946)

Van de ongeveer 600 ton afgeworpen voedsel, die ... zijn gedropt [1945; Mededelingen (KB) 29-30/5] (1946)

♦ **dropping** zn. 'het droppen' (1952)

door "droppings" (d.w.z. neergelaten aan parachutes) [1945; Ons vrije Nederland (KB) 28/2] (1952)

drossen ww. 'ervandoor gaan, weglopen' (1707*)

'k Gae mitje opdrossen [1712; Langendyk, 57] (1707*)

- *waar denkje naar toe te drossen ?* [1730; Avontuurlyke reize, 155] (1863)

{De 1^e attestatie in het WNT is niet uit 1707, maar uit *De gedichten* van Langendijk uit 1721.}

drost zn. 'gerechtsdienaar op het platte land' (1220-40)

- *want hem die drost oerlof gaf te spreken* [1399; MNW-P, N.T. in de Nndl. vert.]

DRU

drugs zn. mv. 'stimulerende of verdovende middelen' (1968)

allerlei verfoeilijke drugs als morphine, cocaïne, opium [1919; Java-post 28/3, 146] (1968)

- *cocaïne, opium, en andere z.g.n. "drugs"* [1921; Schager courant (AA) 15/10]

druide zn. 'priester bij de Kelten' (1574)

Druyden (mv.) 'druïden' [1566; iWNT *verweeren II*] (1574)

druilen ww. 'talmen, lusteloos zijn' (1555)

♦ **druiloor** 'lijzig, sullig persoon' (1719)

Vnnl. eerst het ww. *druiloren* als in: *Wel hoe druloorje dus? 'wel, wat doe je suf* [1615; iWNT]

- dan zn. in: *Druylor jy wordt te groef genoodt* 'druiloor, jij wordt in het graf genoodt' [1654;

Kortswylige, 39] (1719)

druiper zn. 'geslachtsziekte, gonorrhoe; gevelversiering waarlangs water kan afdruipe;

ronde in een punt uitlopende knop ter versiering van de kruispunten van gewelfribben' (1596)

que[m?] Belgae vocant. "Den druiper" 'die de Belgen "de druiper" noemen' [1561; Lemnius, 67v] (1596)

druk 1 zn. 'kracht; drang; het drukken, oplage' (1350-1400)

Tusschen dine drucke set bi wilen vermakinghe 'organiseer bij al je drukte soms ontspanning' [1301-50; iMNW vermakinge] (1350-1400)

druk 2 bn. 'veel werk hebbend of met zich meebrengend' (begin 17^e eeuw)

Het isser drang, en drock 'het is er vol gedrang en druk' [1613; Hoof, H1v]

♦ **drukke** zn. 'overvloed aan bezigheden; waar veel verkeer is' (1736)

in die drukte [1711; Boon, 12] (1736)

drukken ww. 'zwaar duwen; benauwen; mechanisch op papier (etc.) overbrengen'

Met schoonen figueren ghedruct [1528; Vorsterman, π1r] (G) (1555)

drum zn. 'trommel; metalen vat' (1920)

5 drums soda '5 vaten soda' [1881; Soerabaijasch handelsblad (KB) 2/3] (1920)

- *"drum" slagers 'mensen die op de drum slaan' [1885; De Standaard (KB) 20/10] (1936)*

druppelen ww. 'in druppels (laten) vallen' (1488)

Eerst de afleidingen ghedropelt (bn.) 'gespikkeld' [1351-75; iMNW gedropelt] en bedroppelt (bn.) 'bespikkeld' [1351-75; iMNW]

DUB-DYN

dubbel bn. 'tweevoudig, tweemaal; ambigu' (1278)

Onl. als toenaam in: hugo dublels 'Hugo (de) Dubbele' [1066; ONW]

- *dobble boete 'dubbele boete' [1277; VMNW] (1278)*

duel zn. 'tweegevecht' (1562-92)

♦ **duelleren** ww. 'een tweegevecht houden' (1699)

het Placcaet ... teghens het duelleren [1661; Haerlemse courante (KB) 28/5] (1699)

duet zn. 'muziekstuk voor twee stemmen of instrumenten' (1809)

Duetten voor de Dwars fluyt [1732; Amsterdamse courant (KB) 10/7] (1809)

duf bn. 'bedompt, saai' (1607)

duf en vermufft 'bedompt en muf' [1590; Balck, 108] (1607)

duffel zn. 'een wollen stof' (1637)

Mnl. duffelse 'van duffel' [1429; MNHWS] (1637)

♦ **duffelen** 'stevig inpakken, warm aankleden' (1867)

want voortaan, / Moet gy wel geduffelt gaen [1766; Caesmes, december] (1867)

duidelijk bn. 'helder, goed waar te nemen, goed te begrijpen' (1557)

een duydelicke rede 'duidelijke taal' [1556; Utenhove-bijbel, 299v] (1557)

duikelaar zn. 'buitelpoppetje, acrobaat; watervogel; soort lisdodde' (1599)

duyckelaers 'duikers' [1528; Vorsterman, R4v] (1642)

duiken ww. 'snel onder water gaan; bukken' (1287)

♦ **duiker** zn. 'persoon die (beroepsmatig) duikt; watervogel; waterdoorvoer' (1562)

*Mnl. in toenaam van *diedrijc de dukere* 'Diederik de Duiker' [1248-71; VMNW] (1598)*

- *Mergus es de uogel godeweet diemen met ons dukerre heet 'Mergus is de vogel die men – God is mijn getuige – bij ons duiker noemt' [1287; VMNW] (1562)*

duin zn. 'zandheuvel' (887)

*Als laatste deel van de plaatsnaam *Lisiduna* 'Leisduinen (?)' [777 (kopie eind 11^e eeuw); ONW]*

- *quos dunos vocibant (lees vocabant of vocitabant) 'die ze "duinen" noemden' [839; ONW] (887)*

duizelen ww. 'draaiërig worden' (1350)

- *duselen 'tuimelen' [1301-1400; MNHWS] (1350*)*

{In de oudste attestatie in het EWN uit 1350 komt *duselen* niet voor. Dat moet daar dus geschrappt worden.}

♦ **duizelig** bn. 'draaiërig in het hoofd' (1265-70)

- *De duyselige Vlieghe 'de bedwelmdde vlieg' [1630; iWNT]*

{In de eerste attestatie van het EWN moet *doesich* veranderd worden in *doesech*.
Het lemma *duizelig* komt niet voor in de gedrukte versie van het EWN.}

dukdaif zn. 'zware paal in het water om schepen aan vast te leggen' (1671)
binnen de DucDalven [1634; iWNT *razeil*] (1671)

dumdumkogel zn. 'kogel met ingesneden mantel' (1899)
Dum-Dum-kogels [1897; Bataviaasch nieuwsblad (KB) 6/11] (1899)
- *dum-dum-kogels* [1898; Leeuwarder courant (KB) 28/2]

dummy zn. 'loos voorwerp, model van uitvoering; buiksprekerspop; blinde bij kaartspel' (1937)

De American Indian stond voor een sigarenwinkel, doch deze was een "dummy" ('soort pop')
[1885; Bataviaasch handelsblad (KB) 1/8]

- *"dummy" of "strooman"* (bij bridgen) [1912; Kaartspeler, 45] (G) (1950)

- *een dummy-nummer* (van een tijdschrift) [1930; NvdD voor Ned. Indië (KB) 15/8] (1937)

dumpen ww. 'storten; onder de marktprijs verkopen' (1941)

Eerst *dumping* als in: *de "dumping"-theorieën* (G) [1903; AHB 29/10]

- *Het "dumpen" van uitheemsche goederen in Engeland – van het Amerikaansch-Engelsche "dump", een vuilnis- of uitschothoop* [1910; NRC 13/1] (1941)

dunken ww. 'toeschijnen, lijken' (ca. 1100)

♦ **dunk** zn. 'mening' (1654)

dunck 'opinie, fantasie' [1588; Kil.] (1654)

dupe zn. 'slachtoffer' (1697-98)

♦ **duperen** ww. 'benadelen' (1747-87)

Vnnl. *om eerlyke lieden te duperen* [1687; Muys van Holy, 3] (1747-87)

dupliceren ww. 'afschrijven; op een repliek antwoorden' (1436)

doet haer dupliceren 'doet haar verdubbelen' [1351; MNW-P, Liber Magistri Avicenne] (1577)

♦ **duplicaat** zn. 'dubbel exemplaar' (1657)

duplicaeten vande voors. brieven [1594; Duyck 1, 504] (1657)

durven ww. 'wagen' (1200)

Onl. *thurvan* 'mogen' in: *Ir ne thurfent is ug niët ge menden* 'jullie mogen je er niet over verheugen' [1150-1200; ONW]

♦ **durfal** zn. 'vermetel persoon' (1872)

durfal "die alles durft ondernemen" [1801; Weiland] (1872)

dutten ww. 'suffen; kort slapen' (1599)

Ghy sijt heel versuft, ghy dut ('suff') heel [1561; iWNT *versuft*]

dweil zn. 'doek om vocht of vuil op te nemen' (1567)

dweil "schoteldoek" [1562; Naembouck] (1567)

dwepen ww. 'overdreven bewondering koesteren' (1599)

dwaepen, dwepen 'dwaas zijn' [1588; Kil.] (1599)

dwerg zn. 'klein persoon' (ca. 1325)

Daer eist dat die dwerghe in sijn 'daar is het dat er dwergen zijn' [1300-25; MNW-R, Spiegel historiael (Eerste Partij)] (ca. 1325)

dwingeland zn. 'onderdrukker' (ca. 1410)

♦ **dwingelandij** zn. 'onderdrukking' (1631)

haet van dwinghlandye 'afkeer van dwingelandij' [1622; iWNT *moedigen*] (1631)

{De vorm van de eerste attestatie in het EWN (uit het WNT) moet zijn *dwingelandye*.}

dynamiet zn. 'springstof' (1873)

een middel ontdekt dat onder den naam dynamiet in den handel is gebracht [1868; Provinciale Overijsselsche en Zwolsche courant (KB) 22/7] (1873)

dynamisch bn. 'betreffende beweging en verandering' (1799)

maar hangt het ook dynamisch? nationaal? moralisch? samen? [1794; Herder, 178]

♦ **dynamiek** zn. 'stuwkracht' (1821)

Alhoewel nu hedendaags de Wiskonstenaars het woord Dynamiek gebruiken [1767; Gottsched, 379] (1821)

dynamo zn. 'machine die bewegingsenergie omzet in elektrische stroom' (1894)
die door een gewone "dynamo" met reuzenkracht worden volgepompt [1881; AHB 27/11] (1894)

dynastie zn. 'regerende familie' (1816)
dese Dynastie van de Coningen van Persien [1728; Oprechte Haerlemsche courant (KB) 25/9] (1816)

3. Literatuurlijst

Literatuur die al vermeld staat in de literatuurlijsten van het EWN, is niet opnieuw opgenomen

- AA, krant toegankelijk via <http://kranten.archiefalkmaar.nl/>
Aalst, krant toegankelijk via <http://aalst.courant.nu/>
Aanspraaken (1787), *Aanspraaken bij het overbrengen der vergadering van het natuurkundig genootschap der dames*, Middelburg
Advysen en sententien (1743), *Advysen en sententien ... op en teegens ... Cath. Kaspers en Joh. Willems etc.*, Elburg
Aglaja (1850), *Aglaja: dames handwerken*, Haarlem
Agnomastix, K. (1761), *Apologia Haariana*, Amsterdam etc.
AHB, *Algemeen handelsblad*, zie KB
Album (1861), *Album der natuur*, Groningen
Algemeene Oefenschoole 1-3 (1782), *Algemeene oefenschoole van konsten en weetenschappen, 1e afd., dl.3*, Amsterdam
Alg.KLB (1788-1862), *(Nieuwe) Algeme(e)ne Konst- en Letterbode*, Haarlem
Analectes (1864-1913), *Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de la Belgique*, Leuven
Anderinga de Kempnaer, A.A. (1824), *Memorie over den vrijen graanhandel in de Nederlanden*, 's-Gravenhage
Antwoordt Sweeden (1647), *Antwoordt van hare coninglicke maiesteyt van Sweeden*, z.pl.
Athleet (1893-97), *De athleet*, Leiden
Attaque (1654), *De bloedige attaque ... voor Arras*, 's-Gravenhage
Aurelius, C. (2011), *Die cronycke van Hollandt, Zeelandt ende Vrieslant, met die cronike der biscoppen van Utrecht (Divisiiekroniek)*, ed. Aarnoud de Hamer, z.pl. (D)
Avantuurlyke reize (1730), *De avantuurlyke reize of de post-koets in den modder*, Leiden
Balck, Y. (1590), *Het cleyn mostert-zaet*, Amsterdam
Bale, J., e.a. (1555), *Den standt ende de bilde der beyder ghemeynten*, Emden
BE, krant toegankelijk via <http://www.historischekranten.be/>
Becker, E. (1787), *Verhandeling over het aderlaaten, de ontsteeking, het bloedspuwen, en de teering*, Amsterdam
Bewys (1658), *Bewys dat het een predicant met zyn huysvrouw alleen etc.*, Delft
Biblia (1648), *Biblia, dat is, de gantsche H. Schrifture (Lutherse bijbelvert.)*, Amsterdam (D)
Biestkensbijbel (1560), *Den Bibel, Inhoudende dat Oude ende Nieuwe Testament (Biestkensbijbel)*, z.p. (D)
Bijns, A. (1987), *Dit is een schoon ende suuerlijc boecxken*, ed. Lode Roose, Leuven/Amersfoort (transcriptie DBNL) (D)
Bilderdijk, W. (1805), *Verhandeling over de geslachten der naamwoorden*, Amsterdam
Bisschop, V. (1632), *Lof der Suyverheydt, 3^e boek*, Antwerpen
Boekzaal (1700-1811), *Maendelyke uittreksels, of de Boekzael der geleerde werrelt*, Rotterdam en Amsterdam (ook D)
Boon, C. (1711), *Leiden verlost*, Rotterdam
Bouelles, C. de (1547), *Die warachtighe const der geometryen*, Antwerpen
Boutillier, J. (1483), *Somme rurael*, Delft

- Braekman, W. (1984), *De Geomantie in het Middelnederlands; uitgave van deze voorspeltechniek uit het Münchense handschrift (15de E)*, Brussel (D)
- Bredero, G. (1971), *Kluchten*, Culemborg (D)
- Broederlijcke Waerschouwinghe (1581), *Broederlijcke waerschouwinghe: aen allen christen broeders*, Antwerpen
- Brunings, C. (1797), *Verhandeling over den voordeeligsten hoek onder welken men de puntdeuren eener sluize kan zaamenvoegen*, Haarlem
- Busbecq, O. de (1652), *Den kaizarlijcken gezant, Aug. Gisleen Busbeeq, aan den grooten Soliman*, Dordrecht
- Caecilia (1844-1917), *Caecilia: algemeen muzikaal tijdschrift van Nederland*, Utrecht
- Caesmes, T. (1766), *Nieuwen Gendtschen Almanach*, Gent
- Calcar, E. van (1857), *De dertiende*, 3 dln, Schoonhoven (D)
- Canstatt, C., e.a. (1857), *Bijzondere ziekte- en genezingsleer*, 2^e uitg., vert. uit het Duits, dl.2, Utrecht/Amsterdam
- Chemisch-pharmaceutisch archief (1840-1842), *Chemisch-pharmaceutisch archief*, Schoonhoven
- Christ, J. (1809), *Nieuwe leerwijze omtrent de bijen, bewerkt uit het Duits*, Amsterdam
- Cicero, M. (1561), *Officia Ciceronis, leerende wat yeghelijck in allen staten behoort te doen*, vert. door D. Coornhert, Haarlem
- Cloots, A. (1792), *De algemeene republiek*, vert. uit het Frans, Duinkerken
- Coecke van Aelst, P. van (1539), *Die inventie der colommen met haren coronementen ende maten*, Antwerpen
- Coornhert, D.V. (1955), *Het roerspel en de comedies van Coornhert*, ed. P. van der Meulen, Leiden (D)
- Correspondentie (1720), *Secreete correspondentie, over de provinciaale compagnie tot Utrecht*, z.pl.
- Court, J. de la (1660), *Consideratien en exempelen van staat*, Amsterdam
- Cremer, J.J. (1868), *Anna Rooze*, 3 dln, 's-Gravenhage/Leiden/Amhem
- Dagh-register (1898), *Dagh-register gehouden int Casteel Batavia, ... anno 1631-1634*, ed. Colenbrander, 's-Gravenhage
- Darwin, C. (1873), *Het uitdrukken der gemoedsaanduidingen bij den mensch en de dieren*, vert. uit het Engels, 's-Gravenhage
- Dathenus, P. (1566), *Alle de psalmen Davids*, Gent
- d'Avity, P. (1621), *Wereld spiegel: waer in verthoont word de beschrijvinge der rijken staten etc.*, vert. uit het Frans, Amsterdam
- Deductie (1667), *Deductie, Aen d' Hoogh. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden; Overgegeven door ... der Ommelanden, tusschen d'Eems ende Lauwers*, z.pl.
- DW&B (1900-), *Dietsche warande en belfort*, Leuven/Amsterdam
- Doesborch, J. van (1940), *Refreynten int sot amouereus wijs*, ed. C. Kruyskamp, Leiden (D)
- Duyck, A. (1862), *Journaal*, dl 1, ed. L. Mulder, Den Haag (D)
- Duim, F. (1745), *Het leven verwekt in den doode*, Amsterdam
- Dwinglo, B. (1613), *Christalijnen Bril*, Gouda
- EC, krant toegankelijk via <http://archiefeemland.courant.nl/>
- Economist (1852-), *De economist, tijdschrift voor alle standen*, Amsterdam
- Eendragt (1846-69), *De eendragt, veertiendaegsch tydschrift voor letteren etc.*, Gent **decor**
- Effen, J. van (1731-35), *De Hollandsche spectator*, Amsterdam
- E.Mercurius (1690-1756), *(Nederlands gedenkboek of) Europische Mercurius*, Amsterdam/'s-Gravenhage
- Ende, C. vanden (1654), *Le gazophylace de la Langue Francoise et Flamande*, Rotterdam
- Engelsman, B. (2009), *Van den proprieteyten der dinghen* (uitgave in de DBNL van de editie van 1485, Haarlem) (D)
- Exemplarys (1574), *Exemplarys oft copie vande oepene brieffuen ... des Conincx*, Brussel
- Feith, R. (1781), *Verhandeling over het heldendicht*, z.pl.
- Filding, A. (1821), *Handleiding tot een grondig onderrigt in het schaakspel*, Groningen

G, krant toegankelijk via <http://gorinchempubliek.hosting.deventit.net/>

Gazette (1758-1809), *Gazette van Gend*, Gent

Geheime brieven (1756-62), *Verzameling van geheime brieven van en aan de gezanten der Nederlandsche Republiek, april 1756 – april 1762, 15 dln*, 's Gravehage

GGB (1838), *Godgeleerde bijdragen voor het jaar 1838*, Amsterdam

GNKT Ned.Indië (1859-1942), *Geneeskundig tijdschrift voor Nederlandsch-Indië*, Batavia

Gottsched, J. (1767), *Leven van den baron Christiaan Wolf*, Amsterdam

Goeverneur, J. (1852), *De ondeugende kinderen*, Sneek

Gorissen, P. (1948), 'Twee fragmenten uit een berijmd Middelnederlandsch morgengebed', in: *TNTL* 65, 161-167 (D)

Haagsche faam (1721), *De roemrugtige Haagsche faam, of de nieuwe Amsterdamsche fonteyn*, Amsterdam (D)

Hamel, A.G. van (1923), *Lijnen in de Germaansche oudheid*, Utrecht

Harting, P. (1856), *De voorwereldlijke scheppingen vergeleken met de tegenwoordige*, Gent

Hasebroek, J. (1896), *Waarheid en droomen, 9^e dr.*, Leiden (D)

Hellynckx, F. (1757), *Dry-voudige verhandelinge sedelyck en onderwysende etc.*, Mechelen

Herder, J. (1794), *Brieven ter bevordering der menscheijkheid, vert. uit het Duits*, Utrecht

Hilden, W. von (1656), *Aanmerkingen van Guilhelmus Fabricivs Hildanvs*, Rotterdam

Historie Oldenbarnevelt (1648), *Historie van het leven en sterven van Heer Johan van Olden-barnevelt*, Rotterdam

Hobbes, Th. (1675), *De eerste beginselen van een burger-staat*, Amsterdam

Hoek, J. (1848), *Mina en Betsy*, Haarlem

Hogendorp, D. van (1800), *Berigt van den tegenwoordigen toestand der Bataafsche bezittingen in Oost-Indiën etc.*, z.pl.

Hoof, P.C. (1613), *Geeraerd van Velsen*, Amsterdam (D)

Hoof, P.C., R. de Nerée en C. Plemp (1611), *Emblemata amatoria*, Amsterdam (D)

Houttuyn, M. (1761), *Natuurlyke historie of uitvoerige beschryving der dieren ... dl. 1, 2e stuk*, Amsterdam

Huizinga Bakker, P. (1776), *Het leeven van Jan Wagenaar*, Amsterdam

Iesviten loghenstroyinghe (1598), *Iesviten loghenstroyinghe, vanden doot Theodori Bezae, vert. uit het Latijn*, Utrecht

Iets zakelyks (1784), *Iets zakelyks voor Amersfoorts burgeren en ingezetenen*, z.pl.

Ilberi, A. (1736), *Verademingen eener vermoeide ziele in de woestyne dezer wereld*, Leeuwarden

Ingenieur (1886-), *De ingenieur, 's-Gravenhage etc.*

Irgang, A. (1820), *Onderwijs in de zangkunst, vert uit het Duits*, Rotterdam

Jacobs, H. (1603), *Het schat der armen, oft een medecijn boecxken*, Amsterdam

Jaerbeschryver (1661), *De vermeerderde wyse jaer-beschryver*, Amsterdam

Jaerboeken (1746-98), *Nieuwe Nederlandsche jaarboeken (of: jaerboeken)*, Leiden/Amsterdam

Java-post (1903-27), *Java-post, weekblad van Nederlandsch-Indië*, Buitenzorg

Joris, D. (ca. 1546), *Een suerlycke bewyssreden waer by men vermercken, weten, kennen vnnd sien kan etc.*, z.pl.

Kaartspeler (1912), *De volmaakte kaartspeler, 14^e druk*, Alkmaar

Karmarsch, K. (1861), *Handboek der mechanische technologie, dl 1, vert. uit het Duits*, Leiden

KB, krant toegankelijk via <http://www.delpher.nl/nl/kranten/>

Keurdichten VI (1733), *Sesde vervolg van de Latynsche en Nederduitsche keurdichten*, Rotterdam

Kortswylige (1654), *'t Kortswylige steekertie*, Den Haag (D)

Kroon, W. (1754), *Verzameling van de bruykbaarste Nederduytsche rymklanken*, Utrecht

Laar, J. van (1738), *Vrymoedige bedenkingen over de vryheid*, Amsterdam

Lancfrank (2015), *Dit is die tafel vanden groten Lancfrack*, ed. L. Jongen en J. Jonkman, DBNL (D)

Langendyk, P. (1712), *Don Quichot op de bruilof van Kamacho*, Amsterdam

Laps, E. (1984), *Nationaal scheldwoordenboek*, Amsterdam
 LC, *Leeuwarder Courant*
 Ld, krant toegankelijk via <http://leiden.courant.nu/>
 Leent, F.J. van (1868), *Geneeskundig-topographische opmerkingen betreffende Batavia etc.*, 's-Gravenhage
 Leeskabinet (1834-1903), *Het leeskabinet*, Leiden en Amsterdam
 Lemery, N. (1683), *Het filosoofische laboratorium*, Amsterdam
 Lemnius, L. (1561), *De habitu et constitutione corporis*, Antwerpen
 Lodewijks, H. (1935), *Het voorsnijden van wild en gevogelte*, Rotterdam
 Loosjes, A. (1755), *De gezegende naagedagtenis ... van den eerwaarden Klaas Jacobsz. Nen*, Westzaandam
 Lucifer (1850-53), *Lucifer, academische courant*, Maarssen
 Lulofs, B. (1827), *Reistogtje met de stoomboot naar Hamburg*, Groningen
 Lw, krant toegankelijk via <http://www.archiefleeuwardercourant.nl/>
 Lydius, J. (1703), *De heylige stryden*, Rotterdam
 Machiavellus (1675), *Machiavellus Gallicus*, z.pl.
 Mander, K. van (1604), *Wtleggingh op den Metamorphosis Pub. Ouidij Nasonis*, Haarlem
 Meerman, J. (1793-94), *Eenige berichten omtrent de Pruissische, Oostenryksche en Siciliaansche monarchiën, 4 dln*, 's-Gravenhage
 Megerle, J. (= Abraham van St.Clara) (1734), *De geleerde nar, vert. uit het Duits*, Amsterdam
 Memorie Haarlem (1722), *Memorie, overgegeven aan de ... Gedeputeerden der Stadt Haarlem, en andere ...*, z.pl.
 Memorien (1776), *Memorien aan den Hove van Holland overgegeeven, ... uit name van wegens Anna Wolters etc.*, Amsterdam
 Mesmes, J.A. de (1684), *Memorie van sijn excellentie den heere graaf van Avaux ... 28 february 1684*, z.pl.
 Meteren, E. van (1647), *Historien der Nederlanden*, Amsterdam
 Meyster, E. (1671), *Nut-noodige vermaningh*, z.pl.
 Missive (1647), *Missive uyt Middelburgh aen syn vrient in Hollandt*, Middelburg
 Mohr, F. (1848), *Werktuigkunde voor den apotheker, vert. uit het Duits*, Gouda
 Muys van Holy, N. (1687), *Middelen en motieven om het kopen en verkopen etc.*, Amsterdam
 Neulighem, A. van (1631-39), *Openbaringe van 't Italiaens boeck-houden*, Amsterdam
 Neumann, H. (1860), *Studien over krankzinnigheid en gemoedslijden, vert. uit het Duits*, Amsterdam
 NGids (1886-1943), *De Nieuwe Gids*, Amsterdam (D)
 Nieuwe bijdragen (1822), *Nieuwe bijdragen ter bevordering van het onderwijs en de opvoeding*, Leiden d
 Nieuwentyt, B. (1715), *Het regt gebruik der werelt-beschouwingen*, Amsterdam
 Nieuwentyt, B. (1754), *Gronden van zekerheid*, Amsterdam
 Nieuwe Samenspraek (1707), *Nieuwe samenspraek over de verscheydene wijsen van de Heylige Schrifture uyt te leggen*, 's-Gravenhage
 Nieuwsblad boekhandel (1834-1980), *Nieuwsblad voor den boekhandel*, 's-Gravenhage/Amsterdam
 Nijverheid (1832-1859), *Tijdschrift ter bevordering van nijverheid*, Haarlem
 NLV (1764), *Nederlandsche letterverlustiging, dl.2*, Amsterdam
 Nolet de Brauwere van Steeland, J. (1847), *Ernst en boert*, Brussel/Amsterdam (D)
 Notulen (1795), *De geëxtendeerde notulen ... representanten van het volk van Holland*, Dordrecht
 NTNatuurkunde (1934-76), *Nederlands(ch) tijdschrift voor natuurkunde 1-42*, Den Haag
 NTV (1852), *Nederlandsch tijdschrift voor verloskunde, ziekten der vrouwen etc.*, 1-5, Utrecht
 NTvG (1857-), *Nederlandsch tijdschrift voor geneeskunde*, Amsterdam
 NvdD voor Ned.Indië, *Het nieuws van den dag voor Nederlandsch-Indië*, zie KB
 Oltmans, W. (1976), *USSR 1976-1990*, Baarn (D)
 Onze tijd (1848-65), *Onze tijd, merkwaardige gebeurtenissen onzer dagen*, Amsterdam

Ordinantie (1581), *Ordinantie ... der stadt van Bruessele, opde gemeyne ende vrye schole*, Brussel

Ordonnantie ende edict (1550), *Ordonnantie ende edict des keyzers Kaerle die V. vernieuwt inde keyserlijcke stadt van Augspurgh*, Leuven

Ordonnantien (1632), *Ordonnantien ende conditien op t'faict vande verpachtynghe ende innynghen ...*, Gent

Ovidius Naso, P. (1553), *Der Griecxser princerssen, ende jonckvrouwen clachtige sendtbrieven*, vert. door C. van Ghistele, Antwerpen

Pa[i]jge, G. le (1760), *De cyferkonste*, Leuven

Patriot (1781-1783), *De ouderwetse Nederlandsche patriot*, 's-Gravenhage

Perussis, L. de (1564), *Die hystorie van der orloghen gheschiedt in Vranckrijck etc.*, Antwerpen

Piemontese, A. (ps. van G. Ruscelli) (1562), *Dye secreten vanden eerweerdighen heere Alexis Piemontois*, Antwerpen

Plessis, S. du (1752-54), *Recueil van egte stukken en bewyzen*, 5 dln, Amsterdam

Polet, T. (1911), *Bijdrage tot de symptomatologie der epileptische bewustzijnsstoornissen*, Delft

Prince de Beaumont, J.M. le (1821), *Magazijn voor kinderen*, dl.1, vert. uit het Frans, 's-Gravenhage

Propositie (1660), *Propositie, mondelingh gedaen*, door den Raedt Pensionaris van Zeelant, z.pl.

Quinault, P. (1671), *Tooneelspel zonder tooneelspel*, vert. uit het Frans, Amsterdam (D)

Rechtuit, P. (1787), *Gewigtige onderrichting voor de Ommelanders*, Groningen

Referyntje (1748), *Een referyntje dat juist niet kunstig noch aertig is*, z.pl.

Register (1524-1780), *Register van Holland en Westvriesland (of: Resolutien van de Heeren Staaten van Holland en Westvriesland)*, 's-Gravenhage

Reichardt, J. (1804-05), *Brieven uit Parys*, vert. uit het Duits, 3 dln, Amsterdam

Reigersberg, N. van (1627), *Verklaringe ... op zijnen brief geschreven den 6 februarij aen de heer Hugo de Groot*, z.pl.

Reigersberg Versluys, J. van (1917), *Amerika*, 's Gravenhage

Reyding, A. (1902), *Wereldroes*, Amsterdam

Rommelzoo (1655), *De nieuwe hofsche Rommelzoo*, Amsterdam (D)

Roorda van Eysinga, P. (1855), *Algemeen Nederduitsch-Maleisch woordenboek*, 's-Gravenhage

Rosenstein, J. (1824), *Behandeling van den heer Tervile door F. Stork*, Arnhem

Royen, N. (1926), *De jongere veranderingen van het Indogermaanse nominale drieklassensysteem*, Leiden

Ruete, C. (1846), *Leerboek der ophthalmologie*, vert. uit het Duits, Utrecht/Amsterdam

Rütz, F. (1777), *Brief van eenen Lutherschen koster en school-leeraar*, Amsterdam etc.

Rusland (1855), *Tien jaren in Rusland*, 2 dln, 's Gravenhage

Scheltus, P. (1735), *Kerkelyk Placaatboek (ook: plakaat-boek)*, dl.2, 's-Gravenhage

Schokker, H. (1841), *Zak-woordenboek van Engelsche zee-termen*, 's-Gravenhage/Amsterdam

Schomaker, J. (1738), *Selecta consilia et responsa juris*, dl.3, Nijmegen/Amsterdam

Sems, J., en J. Dou (1600), *Practijck des landmetens*, Leiden

Sententie (1673), *Sententie van den hoogen krijghs-raedt der Vereenighde Nederlanden*, Amsterdam

SGD, bestanden toegankelijk via <http://www.statengeneraaldigitaal.nl/>

Sixtus, R. (1618), *Practycke over 't voornaemste leerstuk der contra-remonstrantsch-ghesinden*, z.pl.

Slotmaker (1854), *Handboek voor den slotmaker*, Brussel

Smeerbol, J. (1650), *Bruylofts-kost*, Amsterdam (D)

Smit, D. (1909), *Verklarend Handelswoordenboek*, Amsterdam

Spectatoriaal toneel (1792), *Het spectatoriaal toneel*, dl.7, Utrecht/Rotterdam

Sportblad (1902-06), *Het sportblad*, Velp/Amsterdam

Stammetz, J.L., en W. Labordus (1740), *Volkoomen wiskundig woordenboek*, Leiden
 Steengracht, J. (1702), *Trouhertige consideratien tot Zeelands welstand*, z.pl.
 Sterk, A. (1777), *Plan van philanthropynsche opvoeding*, Leeuwarden/Franeker
 Stootkant (1655), *Stootkant of nieuwe-jaars-gift aan de Amstelsche jonkheid*, Amsterdam
 (D)
 Studentenalmanak (1838), *Studentenalmanak 1838*, Leiden
 TAG (1876-1966), *Tijdschrift van het aardrijkskundig genootschap*, Amsterdam/Utrecht
 Thevenot, J. de (1682), *Tweede reizen*, Amsterdam
 Tijd (1847), *De tijd, merkwaardigheden der letterkunde en geschiedenis van den dag*, dl.5, 's-
 Gravenhage
 Tijdspiegel (1844-1921), *De tijdspiegel*, 's-Gravenhage/Arnhem enz.
 Tractaet (1660), *Tractaet van vrede tvsschen de croonen van Spaignien ende Vranckryck*,
 Brussel
 Tractaet (1691), *Tractaet tusschen sijne Koninglijcke Majesteyt van Vranckryck etc.*, 's-
 Gravenhage
 Tweeden plaacet-bovck (1629), *Tweeden plaacet-bovck inhovdende diversche ordonnancien*
etc., Gent
 Utenhove-bijbel (1556), *Het nieuwve testament*, vert. door J. Utenhove, Embden (D)
 Veen, J. van der (1637), *Over-zeesche zege en bruylofts-zangen*, Amsterdam (D)
 Veer, E. de (1591), *Het tweede deel van de Hollandtsche ende Zeelandtsche cronycke*,
 Amsterdam
 Venne, A. vande (1634), *Sinne-Vonck op den Hollandtschen Turf*, 's-Gravenhage
 Verhandelingen dichtkonst (1808), *Verhandelingen bevattende een geschiedkundig*
onderzoek omtrent de lotgevallen der dichtkonst ... door Teyler's Tweede Genootschap,
 Haarlem
 Verh.KNI (1812-25), *Verhandelingen der Eerste Klasse van het Koninklijk-Nederlandsche*
Instituut van wetenschappen ..., 7 dln, Amsterdam/Den Haag
 Verklaringhe (1612), *Verklaringhe des doorluchtighsten Conincks van Groot Brittannien*,
 Londen
 Verryn, J. (1692), *Aenmerckingen op de Betoverde Werelt van Dr. Balthazar Bekker*,
 Amsterdam
 Vinkenoog, S. (1965), *Liefde; zeventig dagen op ooghoogte*, Amsterdam (D)
 Volkman, D. (1773-74), *Reis-boek door Italien*, vert. uit het Duits, 6 dln, Utrecht
 Voorzanger, J., en J. Polak (1915), *Het Joodsch in Nederland*, Amsterdam
 Vorsterman (1528-31), *De bibel; tgeheele Oude en Nieuwe Testament*, Antwerpen
 (Vorsterman-bijbel) (D)
 Waerschouwinge (1574), *Vvarachtige waerschouwinghe teghens de absolute gratie ende*
generael pardoen, Dordrecht
 Wagener, S. (1798), *Spookerijen*, Amsterdam
 Wassenaer, N. van (1623), *Tvrcksche chronyck*, 2 vols, Amsterdam
 WB (1856-1940), *Wetenschappelijke bladen*, Haarlem
 Weekblad regt (1839-1943), *Weekblad van het regt*, 's Gravenhage
 Wees-kamer (1598), *Ordonnantie van de Wees-kamer over Weesp ende Weesper-Carspel*,
 z.pl.
 Wetten ende statuten (1631), *Wetten ende statuten van de Universiteyt tot Leyden*, Leiden
 Willem Frederik (1995), *Gloria parendi*, ed. J. Visser en G.N. van der Plaet, Den Haag (D)
 Willems, J. (1837), *Belgisch museum*, dl.1, Gent (D)
 Wirsung, C. (1589), *Medecyn boec; daer inne alle wtwendighe, ende inwendige parthyen des*
menschen lichaems, met alle hare sieckten ... begrepen zijn, Dordrecht
 Witgeest, S. (ps. van W. Goeree) (1698), *Het verbetert en vermeerdert natuurlyk toover-*
boek, Amsterdam (D)
 Wolff, B., en A. Deken (1802), *Geschrift eener bejaarde vrouw*, 2 dln, Den Haag (D)
 Wolff, C. (1738-39), *Grond-beginzelen van alle de mathematische weetenschappen*, 3 dln,
 vert. uit het Duits, Amsterdam (1760)

Zeebout, A. (1998), *Tvoyage van Mher Joos van Ghistele*, heruitgave door R. Gaspar, Hilversum (D)